

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Bakalářský studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

PENITENCIÁRNÍ PÉČE
PENITENTIARY CARE

Autor:

Podpis autora: _____

Hana Prokopová
Mladská 664
294 71 Benátky nad Jizerou

Vedoucí práce: Mgr. Roman Farkaš

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
84	1	7	24	30	3 + 1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 20.3. 2008

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: Hana Prokopová
Adresa: Mladská 664, 294 71 Benátky nad Jizerou

Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Penitenciární péče
Kód oboru: 7502R023

Název práce: PENITENCIÁRNÍ PÉČE

Název práce v angličtině: PENITENTIARY CARE

Vedoucí práce: Mgr. Roman Farkaš

Termín odevzdání práce: 30. 04. 2008

Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Hana Prokopová

Datum: 16.2.2007

Podpis studenta:.....

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 20.3.2008

Podpis:

Název bakalářské práce: Penitenciární péče

Název bakalářské práce: Penitentiary care

Jméno a příjmení autora: Hana Prokopová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2008

Vedoucí bakalářské práce: Mgr Roman. Farkaš

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou penitenciární péče a vycházela ze současného stavu v konkrétním vězeňském zařízení. Jejím cílem bylo posoudit, zda systém penitenciární péče ve Věznici Jiřice je funkční z hlediska kontinuálního způsobu práce s odsouzenými. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která analýzou aktuálního stavu penitenciární péče ve Věznici Jiřice i prezentací odborných pramenů popisovala konkrétní způsoby práce s odsouzenými v rámci procesu resocializace. Praktická část zjišťovala pomocí vnitřní obsahové sekundární analýzy, rozhovoru, pozorování a kazuistiky možnost aplikace pilotního výcvikového programu pro odsouzené „Zastav se, zamysli se a změň se“ z pohledu 35 absolventů programu a dále z pohledu 2 lektorů programu. Výsledky ukazovaly, že penitenciární péče ve Věznici Jiřice je na kvalitní úrovni a splňuje požadavky kontinuální práce s odsouzenými. Pilotní program „Zastav se, zamysli se a změň se“ je vhodný a aplikovatelný pro odsouzené ve věznici s ostrahou. Za největší přínos práce bylo možné považovat zjištění, že zmíněný program nabízí nový způsob práce s odsouzenými, je kladně přijímán a lze reálně uvažovat o jeho implementaci i do dalších věznic.

Klíčová slova: odsouzení, resocializační proces, penitenciární péče, program zacházení, aplikace výcvikového programu „Zastav se, zamysli se a změň se“.

Summary:

This bachelor paper deals with the issue of penitentiary care and results from the situation of a concrete prison. The aim of the paper was to judge whether the system of penitentiary care in the Jiřice Prison is functional from the aspect of continuous way of correctional treatment. The paper consists of two main parts. The first, theoretical one, describes concrete ways of treatment with prisoners in the frame of reintegration phase, analyzes the present state of the penitentiary care in the Jiřice Prison, and quotes expert literature. The practical part tried to run the pilot of behavioral programme „Stop, Think and Change“ with 35 prisoners and two trainers, the inner secondary content analysis, discussion, monitoring and case study were used. The results shows that the penitentiary care in the Jiřice Prison is of a good quality and meets the needs of continuous treatment with prisoners. The pilot of the programme „Stop, Think and Change“ is suitable and feasible for prisoners in high security prisons. The experiment of the pilot described in the paper draws to a conclusion that the programme offers a new way of treatment with prisoners, is successful and can be implemented in other prison facilities.

Key words: prisoners, reintegration, penitentiary care, treatment programme, application of the behavioral programme „Stop, Think and Change“.

OBSAH:

1 ÚVOD	8
2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	10
2.1 Vymezení základních pojmů	10
2.2 Pobyt odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody	15
2.2.1 Výchovní funkce trestu odnětí svobody	15
2.2.2 Reedukace vězněných osob	17
2.2.3 Formy a metody realizace programu zacházení	19
2.3 Systém penitenciární péče ve Věznici Jiřice	23
2.3.1 Struktura činnosti nástupního oddělení	23
2.3.2 Nabídka programu zacházení	26
2.3.3 Základní funkce výstupního oddělení s návazností na postpenitenciární péči	31
2.4 Spolupráce s nonprofitními organizacemi	34
2.5 Nové trendy v penitenciární praxi	37

3 PRAKTICKÁ ČÁST	41
3.1 Prezentace programu "Zastav se, zamysli se a změň se"	41
3.2 Cíl praktické části	45
3.2.1 Stanovení předpokladů	45
3.3 Použité metody	47
3.4 Popis zkoumaného vzorku a průběh šetření	48
3.5 Výsledky a jejich interpretace	50
3.6 Shrnutí výsledků praktické části	70
4 ZÁVĚR	71
5 NÁVRH OPATŘENÍ	73
6 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	74
7 PŘÍLOHY	76
Příloha č. 1 Podnět k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou ČR	76
Příloha č. 2 Vyhodnocení programu pro odsouzené	80
Příloha č. 3 Slavnostní ukončení programu „3Z“ - fotodokumentace	84

1 ÚVOD

Po změně politicko-ekonomické situace po roce 1989 došlo v našem systému vězeňství k celé řadě změn v přístupu k lidem odsouzeným k výkonu trestu odnětí svobody.

Nebyla to pouze rozsáhlá amnestie prezidenta v předvolebním období roku 1990, ale i celá řada dalších opatření, která ovlivnila společenské klima. Je nutno si přiznat, že struktura i dynamika osob ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) se během posledních let změnila.

České věznice řeší již dlouhodobě otázku přeplněnosti. V současné situaci lze říci, že velkou prioritou většiny věznic nadále zůstává co nejvyšší zaměstnanost vězňů. Dalším neméně důležitým hlediskem je úspěšné naplňování cílů programu zacházení (dříve resocializačního programu) v rámci výchovně vzdělávacího působení na vězněné osoby.

Konkrétně jde o vytvoření efektivního programu nejen pro trávení volného času a vzdělávání, ale celkově jim poskytovat kvalitní penitenciární péči, která by měla v ideální podobě v sobě zahrnovat kontinuální práci s klientem tak, aby na ni mohla co nejlépe navazovat i následná postpenitenciární péče po propuštění na svobodu.

Cílem bakalářské práce je analýza stavu penitenciární péče ve Věznici Jiřice z hlediska zákonných požadavků, konkrétní nabídky věznice a potřeb odsouzených. Dále posouzení, zda systém penitenciární péče ve vybrané věznici je funkční z hlediska zmíněného kontinuálního způsobu práce s odsouzenými.

V praktické části práce je dílčím cílem ověření vhodnosti aplikace pilotního programu „Zastav se, zamysli se a změň se“ (dále „3Z“) u odsouzených, zařazených pro VTOS do věznice s ostrahou z hlediska jeho obsahové struktury a způsobu konkrétní realizace. Metodologickým východiskem bude zejména sekundární analýza dat z hodnocení (zpětné vazby) programu klienty, kteří ho již měli možnost absolvovat.

Ve vztahu k těmto cílům jsou základními východisky předpoklady, že:

- 1) Penitenciární péče ve Věznici Jiřice je na kvalitní úrovni a splňuje požadavky kontinuální práce s odsouzeným.
- 2) Pilotní program „3Z“ je vhodný a aplikovatelný pro odsouzené ve věznici s ostrahou.

Problematiku penitenciární péče lze považovat za klíčovou a stále aktuální ve vězeňské praxi, neboť způsob její realizace v konečném důsledku zvyšuje či snižuje sociální kompetence odsouzených v procesu resocializace. Dlouhodobě se potvrzuje, že filozofie VTOS by ve svých cílech měla i nadále směřovat zejména k postupné resocializaci odsouzených s návazností na sociální rehabilitaci po propuštění na svobodu.

Pouhá izolace pachatelů trestné činnosti od společnosti se neosvědčuje a rovněž pouhé využívání represivních metod se v podmínkách VTOS nejeví jako efektivní v souvislosti s docílením žádoucího prosociálního chování osob s poruchami chování.

Práce je určena začínajícím pracovníkům Vězeňské služby ČR, popř. studentům, jenž se během svého studia orientují na problematiku penologie, přičemž **stěžejním tématem je snaha podchytit pozitivní prvky „dobré praxe“ v konkrétním vězeňském zařízení v rámci komplexní penitenciární péče.**

2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

2.1 Vymezení základních pojmů

Na začátek práce je vhodné vymezit některé pojmy, a to z pohledu informačního a zároveň srovnávacího. Předmětem analýzy je již zmíněná penitenciární péče ve věznici. Cílovou skupinou ve věznicích jsou pachatelé trestné činnosti odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Odsouzený je v našem právním řádu taková osoba, která spáchala trestný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Soud, jenž je tvořen senátem nebo samosoudcem, vynese rozsudek, popř. vydá trestní příkaz, pokud lze vinu dotyčné osobě jednoznačně prokázat, a to na základě předložených důkazů.

Za spáchané trestné činy může soud uložit pouze tyto tresty:

- a.) odnětí svobody
- b.) obecně prospěšné práce
- c.) ztrátu čestných titulů a vyznamenání
- d.) ztrátu vojenské hodnosti
- e.) zákaz činnosti
- f.) propadnutí majetku
- g.) peněžitý trest
- h.) propadnutí věci
- ch.) vyhoštění
- i.) zákaz pobytu . (1)

S ohledem na zvolenou problematiku je klíčový trest odnětí svobody, který může být uložen podmíněně spolu se zkušební dobou, nebo nepodmíněně. Pokud hovoříme o odsouzených ve VTOS, je nutno vědět, že „**účelem výkonu trestu odnětí svobody** je odsouzenému zabránit v dalším páčání trestné činnosti a soustavně jej vychovávat k tomu, aby vedl řádný život občana.“ (2)

„**Nápravně výchovná činnost** slouží k dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody a je souhrnem působení zvláštních výchovných postupů kulturně výchovné práce,

pracovní výchovy a stanoveného pořádku a kázně (režimu) v místech, ve kterých se trest odnětí svobody vykonává.“ (3)

Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do **čtyř základních typů**, a to:

- a.) s dohledem
- b.) s dozorem
- c.) s ostrahou
- d.) se zvýšenou ostrahou. (4)

O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu, rozhoduje soud podle zvláštního zákona. (5)

„**Převýchovu** lze definovat jako složitý a dlouhodobý proces, který předpokládá změnu osobnosti, jejího hodnotového systému, způsobu rozhodování i dosavadního chování. U převychovávané osoby je úspěšnost závislá mj. na věku, charakteru problému, uvědomění si problému, životních zkušenostech, motivaci ke změně, sociálnímu prostředí a sociálních vztazích, projevované aktivitě, vůli a vytrvalosti.“ (6)

„**Penitenciární reedukace** je regulativním, renovujícím a korektivním výchovným procesem, během něhož dochází v myšlení a vědomí odsouzeného a za jeho plné spoluúčasti a odpovědnosti k zásadnímu, vnímanému, cílevědomému negování a sebereflexnímu popření blokových souborů všech životních momentů, které můžeme souhrnně označit jako „bariéry, dysfunkční a nevhodné.“ (7)

Během výkonu trestu jsou odsouzení povinni podrobit se **vnitřnímu řádu věznice**, který kromě jiného vymezuje druh a obsah činností, které jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených buď povinné nebo dobrovolné. (8) Samotný přehled těchto činností je stanoven v programu zacházení, který si odsouzení sami zvolí. Než jsou ochotni vůbec tento soubor strukturovaných aktivit plnit, musí být na pobyt ve vězení připraveni. Samozřejmě veškerá vězeňská zařízení jsou typická svým posláním a řadou režimových opatření. Odsouzení se musí nějakým způsobem vyrovnat se situací, že budou po určitou dobu (mnohdy i několik let) žít v takovémto zařízení. Nelze zde zcela hovořit o klasické adaptaci, ale spíše o **readaptaci**, jenž ve smyslu penologickém znamená velmi systematicky a cílevědomě připravovat odsouzené na přijetí v dnešní době náročných, obecně a kulturně společenských, ekonomických, morálních a zákonem stanovených podmínek pro bezporuchový a nekriminální život subjektu. (9)

Jestliže odsouzený svým chováním a jednáním nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, lze mu udělit **odměnu**. (10)

Naopak „**kázeňským přestupkem** je zaviněné porušení zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu trestu.“ (11)

Za kázeňský přestupek lze uložit **kázeňský trest**. Z pohledu pedagogické psychologie lze **trest** chápat jako takové formy zásahu, které mají pro jedince při přestupku nepříznivé důsledky a jimiž se snažíme zabraňovat nebo alespoň omezovat záporné činy a oslabovat sklon k jejich opakování. **Odměna** naproti tomu je formou zásahu, která je příjemnou odplatou za dobré nebo přiměřené jednání a posiluje jeho opakování. (12)

Dle Zákona č. 140/1961 Sb. může soud odsouzeného **po vykonání poloviny uloženého trestu** propustit na svobodu, jestliže odsouzený ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život, nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

Osoba odsouzená za některý z trestných činů uvedených v § 62 tohoto zákona, může být **podmíněně propuštěna až po vykonání 2/3 uloženého trestu** odnětí svobody. U **doživotního trestu** je nejbližší lhůta pro podmíněné propuštění až **po dvaceti letech výkonu trestu**. (13) Při podmíněném propuštění stanoví soud zkušební dobu.

Právě tato možnost případného podmíněného propuštění je pro odsouzené výrazným motivačním faktorem, jenž napomáhá celkovému procesu „reintegrace, který lze definovat jako proces, završující výchovné funkce trestu ve smyslu efektivního, účelného a trvalého znovu spojení všech dosud kriminalitou silně narušených a desorganizovaných vztahů, vazeb, struktur a procesů sociálních, mravních, psychických, povahových a osobnostních.“ (14) Otázkou zůstává, zda pouhá snaha odsouzeného o nápravu postačí. V české justici rozhoduje o podmíněném propuštění zpravidla soudce + senát. V některých případech pouze soudce. Například ve Skotsku ve stejné věci rozhoduje 23 členná parolová rada tvořena: právníky, soudci, státními zástupci, sociálními pracovníky, psychology, psychiatry, zástupci z řad veřejnosti. O konečném rozhodnutí ve věci propuštění odsouzeného na svobodu se hlasuje. Téměř ve všech případech bývá dotyčnému ustanoven **probační dohled**. Probace a mediace jsou termíny, se kterými se lze setkat nejvíce v souvislosti s činností probační a mediační služby (dále jen PMS). Pojem **mediace** přímo souvisí s pojetím trestní spravedlnosti

zejména v anglosaských právních kulturách. V zahraničí se na toto pojetí váže i pojem „obnovující justice“ (restorative justice). Dle Holé je **trestný čin** chápán jako sociální událost a zároveň konfliktní situace pachatele trestného činu s jeho okolím. Tedy jako konflikt s konkrétními lidmi, kterým svým jednáním způsobil škodu, ale i jako konflikt sama se sebou, s vlastními hodnotami, představami. (15)

Mediace výrazně přispívá k porozumění příčinám porušování platných pravidel. V praxi lze realizovat u méně závažných trestných činů (nedbalostní trestné činy, popř. trestné činy s malou vzniklou škodou). Mediační pracovník zajišťuje hladký průběh narovnání mezi pachatelem a obětí. Mediace jednoznačně využívá formy alternativních trestů, které nemají podobu trestu odnětí svobody.

Probací se rozumí „organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“ (16)

Oba zmíněné pojmy spolu přímo souvisejí, neboť pracovník PMS může se souhlasem pachatele (odsouzeného) a poškozené strany nabídnout zprostředkování mediace, jenž by směřovala k urovnání následků spáchaného trestného činu.

Každý odsouzený, který je z VTOS podmíněně propuštěn na svobodu a je mu uložen soudem probační dohled, je povinen plnit stanovený probační program, jenž je členěn konkrétně v plánu dohledu. Na základě součinnosti PMS a VS ČR v oblasti zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu o možném podmíněném propuštění byla vytvořena pracovní skupina **PAROLE**. Tato součinnostní dohoda byla podepsána oběma složkami v polovině roku 2004. Probační pracovník zohledňuje ve své zprávě taková opatření, jenž budou minimalizovat recidivu trestné činnosti a napomohou k integraci klienta do společnosti.

Dohled by měl navazovat na program zacházení, který plnil odsouzený ve výkonu trestu. Podklady, které zpracovává probační pracovník ve věznici a konzultuje je s odsouzeným i pracovníky věznice, mají rozšířit zprávu zejména o informace o projevech chování odsouzeného ve VTOS, o konkrétní podobě programu zacházení a jeho plnění, aktuální míře připravenosti na návrat do běžného života. Spolupráce odsouzeného s probačním pracovníkem je dobrovolná, ve kterékoliv fázi z vůle klienta

zrušitelná. Kontakt odsouzeného s tímto pracovníkem zprostředkovává minimálně 3 měsíce před podáním žádosti o podmíněné propuštění zpravidla sociální pracovníce příslušné věznice, kdy předává odsouzeným k vyplnění formulář „Podnět k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou ČR“ (viz.příloha č. 1).(17)

Při pobytu na svobodě bude v první řadě sehrávat důležitou úlohu efektivní a cílená postpenitenciární péče. Neméně významnou je pro dotyčného i míra realizované **rehabilitace**, což v pojetí penologickém značí posun odsouzeného na takový stupeň životních hodnot a orientací, které by mu v dalším životě navrátily trestnou činností ztracenou „pověst“ slušného člověka s výrazně akceptovatelnou úrovní mravního a etického chování a myšlení. Konečná „**reintegrace**“ je „resuscitačním“, případně revitalizačním komplexním, úspěšně dokončeným procesem, vracejícím trestanému velkou životní šanci začít nový život již bez kriminální zátěže a také neopakovatelnou možnost vyrovnání a zúčtování se svojí kriminální minulostí. Reintegrační proces je procesem systémovým a celoživotně fungujícím a nelze ji omezovat pouze na období výkonu trestu odnětí svobody.“ (18)

Obsahové vymezení posledních zmíněných pojmů lze považovat v této práci za podstatné, neboť dává možnost více uvažovat o samotné účelnosti výkonu trestu. Konkrétně je tím míněno, že pouhá izolace odsouzeného nemůže být nikdy efektivní a působí prokazatelně desocializačně.

-
- (1) *Zákon č. 140/1961 Sb.*, § 27. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 12.
 - (2) *Zákon č. 140/1961 Sb.*, § 23. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 12.
 - (3) *Zákon o výkonu trestu č. 59/1965 Sb.*, ve znění pozdějších předpisů, tj. zákonů č. 173/1968 Sb., č. 100/1970 Sb., č. 47/1973 Sb., č. 179/1990 Sb. a č. 294/1993 Sb. ze dne 10. listopadu 1993. In interní materiál Věznice Jiřice, 1994, s. 2.
 - (4) *Zákon č. 169/1999 Sb.*, § 8. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 179.
 - (5) *Zákon č. 169/1999 Sb.*, § 9. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 179.
 - (6) PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 187.
 - (7) ČERNÍKOVÁ, V. a SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: PAČR, 2002, s. 101.
 - (8) *Zákon č. 169/1999 Sb.*, § 40. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 186.
 - (9) ČERNÍKOVÁ, V. a SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: PAČR, 2002, s. 102.
 - (10) *Zákon č. 169/1999 Sb.*, § 45. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 187.
 - (11) *Zákon č. 169/1999 Sb.*, § 46. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 187.
 - (12) Kolektiv autorů. *Pedagogická psychologie*. Praha: SPN, 1963, s. 124.
 - (13) *Zákon č. 140/1961 Sb.*, § 61/1a,b, § 62/1,2. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 20.
 - (14) ČERNÍKOVÁ, V. a SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: PAČR, 2002, s. 102.
 - (15) HOLÁ, L. *MEDIACE Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003, s. 151.
 - (16) *Zákon č. 257/2000 Sb.*, o Probační a mediační službě. ÚZ, 2003, číslo 350, s. 290.
 - (17) MATOUŠEK, O., et al. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 296.
 - (18) ČERNÍKOVÁ, V. a SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: PAČR, 2002, s. 102.

2.2 Pobyť odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody

2.2.1 Výchovná funkce trestu odnětí svobody

Výchovné působení trestu odnětí svobody je hlavní náplní a cílem trestu orientovaného na nápravu pachatele, na jeho resocializaci, která má vést ke změně jeho chování. (19)

Do výkonu trestu jsou umístováni lidé především s antisociálními poruchami chování a v poslední době se rovněž můžeme setkat s označením jako je sociální nepřizpůsobivost a nebo sociální nepřizpůsobenost (u recidivujících osob). (20) Věznice v systému převýchovných zařízení nespádají do oblasti primární prevence, a proto je velmi složité najít vhodné motivační aspekty, které jsou osoby ve VTOS ochotné akceptovat.

U každého vychovávaného jedince je důležité hledat, navozovat a průběžně vyhodnocovat míru motivace ke změně. Bude nás především zajímat, jakým způsobem je odsouzený vůbec schopen usměrňovat a změnit své chování a celkový postoj k vlastnímu výkonu trestu.

„Systémový přístup ve výchovném působení lze definovat jako ucelený, promyšlený, programový, koncepční a metodický postup při naplňování dílčích i dlouhodobých cílů výchovy, vyžaduje důkladnou, profesionální znalost širokého okruhu prostředků a nástrojů výchovy, v neposlední řadě též velmi důvěrnou a přiměřenou znalost vychovávaného subjektu ve všech jeho projevených psychických a osobnostních determinacích a chování.“ (21)

Zde je dominantou vztah mezi personálem věznice a odsouzenými. Bez ohledu na politické zřízení, či aktuální programové koncepce zaměstnanci společně s vězni tvoří hlavní článek věznice. Velmi záleží na způsobu komunikace a vzájemném respektu obou stran. Tento fakt podtrhuje také ta skutečnost, že odsouzení dnes již nejsou v této struktuře pouze pasivními hráči, ale celkové okolnosti vyžadují, aby byli aktivně zapojeni do organizace. (22)

Ve výchovném procesu záleží především na samotné osobnosti vychovávaného. U odsouzených se konkrétně jedná o to, jakého stupně dosáhli

v procesu socializace. Nejčastější způsob, kterým se toto zjišťuje je speciálně pedagogická diagnostika. Pokud se podaří nalézt prameny selhání v rodinné a dále ve školní a mimoškolní výchově, může se lépe nastavit proces resocializace. Těchto hledisek posuzování se využívá zejména při práci s odsouzenými věkově mladšími. U starších odsouzených je v popředí spíše profesní dráha, stupeň osvojení pracovních návyků a v případě recidivistů ve větší míře i existence sociálních a rodinných vazeb.

Každý jedinec získává ve své rodině základ motivačních dispozičních struktur, který rozhoduje o tom, zda se bude jeho chování ubírat prosociálním, disociálním, asociálním či antisociálním směrem. (23) V rámci resocializačního procesu lze využívat poznatků zejména z oblasti penitenciární pedagogiky, speciální pedagogiky a penitenciární psychologie. Resocializace ve vězeňské praxi by měla navazovat na předchozí proces socializace.

Výkon trestu odsouzené pouze neizoluje od společnosti, ale měl by vytvářet prostor pro jejich resocializaci, byť ve specificky upravených podmínkách.

Je velmi žádoucí, aby veškerá práce s odsouzenými byla průběžně evidována a vyhodnocována tak, aby bylo možné zpětně posoudit, zda výkon trestu plní svůj převýchovný účel a proces resocializace se ubírá správným směrem. Cíl práce by měl korespondovat se všemi individuálními riziky odsouzených, jenž představují hlavní příčiny selhání a následné páčání trestné činnosti.

Některé problematické oblasti lze eliminovat již po dobu výkonu trestu, avšak většinu z nich budou odsouzení nuceni řešit i po svém propuštění na svobodu. Pokud se nepodaří s těmito riziky více pracovat, bude samotný pobyt odsouzených ve výkonu trestu spíše zmiňovanou izolací s určitými pravidly. Vstupním podkladem pro posouzení takových rizik jsou z větší části poznatky zjištěné prostřednictvím diagnostických pohovorů specialistů nástupního oddělení.

Při primární penitenciární diagnóze bude středem zájmů specialistů:

- 1.) zjištění intelektových schopností, dynamické struktury osobnosti se zaměřením na vývoj jedince v procesu socializace, typu interpersonálního chování, chování v zátěžových situacích a odolnost vůči psychické zátěži, schopností a předpokladů pro další rozvoj osobnosti se zaměřením na oblast zájmů a zálib. Dále zjištění problematických rysů osobnosti a návyků v chování a rovněž i účast závislostního chování.
- 2.) rozbor kriminogenní situace a motivace trestné činnosti a její zaměřenosti
- 3.) poradenství na volbu povolání, profesní předpoklady

- 4.) potřeba vzdělávacích aktivit
- 5.) zjištění zájmů a zálib pro volnočasové aktivity
- 6.) zmapování aktuálních sociálních problémů.

(24)

Bez těchto vstupních informací nelze objektivně zvolit program zacházení (resocializační program) v takové podobě, aby dotyčnému co nejlépe vyhovoval.

2.2.2 Reedukace vězněných osob

Reedukace a resocializace jsou klíčovými pojmy penitenciární praxe. Pro základní vymezení jednotlivých pojmů se nabízí hned několik definic. **Reedukace** je v **etopedii** stěžejní metoda a **značí v podstatě převýchovu**. Jedná se o proces odstraňování nežádoucích motivací, prožívání, chování a o výchovu a vytváření nových, společensky přijatelných forem těchto procesů. Vlastní podstatou převýchovy je změna v hodnotové orientaci jedince, předložení vhodných vzorů chování a dosažení nejen adaptace, ale zvnitřněním požadavků docílení sebevýchovy. (25)

Hlavním cílem **resocializace** je opětovné úplné zapojení jedince do společnosti. (26) Z pohledu psychologie můžeme „resocializaci chápat jako opětovnou socializaci u člověka propuštěného z dlouhodobé péče ústavní, vězeňské, nemocniční aj.“ (27) Obecně lze říci, že oba zmíněné pojmy jsou si vůči sobě velice blízké, avšak proces reedukace je spíše nástrojem a podřazeným pojmem vzhledem k resocializaci.

Resocializace odsouzených je podmíněna několika vstupními faktory, které jsou pro samotný proces nezbytné:

- prostředí věznice, což značí mít dostatečný prostor (místnosti pro činnost) a materiálně technické zabezpečení (dostatečné ekonomické zázemí)
- kvalifikovaný personál, motivován pro činnost
- přístup samotného odsouzeného k jeho možné nápravě, resp. změně postojů a názorů na jeho postavení ve společnosti. (28)

Základním předpokladem úspěšné resocializace je dosažení trvalejších pozitivních změn v chování odsouzených. Prostředkem je zde realizace aktivit směřujících ke zvyšování sociální kompetence odsouzených. V praxi se jedná o zvyšování odborné

kvalifikace prostřednictvím vzdělávacích kurzů, snaha o efektivní (činnorodé) trávení volného času ve věznici a navození motivace pro samostatnou tvůrčí činnost, získání náhledu na vlastní trestnou činnost a posílení odpovědnosti za své chování, individuální i skupinová terapeutická intervence, poradenská a osvětová činnost.

V rámci reedukace je možné vycházet z poznatků pedagogiky, psychologie, speciální pedagogiky, psychiatrie, sociální práce, práva. V převýchovném procesu půjde vždy o přímý vztah mezi vychovávaným a vychovatelem. Výchovný pracovník může své požadavky prezentovat odsouzeným podobně jako učitel svým žákům. Konkrétně jde o to, že vytyčuje požadavek, kontroluje jeho plnění, podle výsledku kontroly reguluje další činnost. (29) Pro dosažení svých cílů využívá např. metody udělování kázeňských odměn a ukládání kázeňských trestů.

Využívá-li vychovatel pouze disciplinárních trestů a odměn a nevnikne-li do motivů, které řídí chování vychovávaného jedince, a nesnaží se působit na sféru názorů a hodnocení určitými formami přesvědčování o správnosti použitých zákroků, utváří se v tomto případě pouze oblast reakcí. (30)

Mezi časté a negativní vlivy procesu reedukace řadíme účelovou nebo chceme-li prospěchářskou participaci na režimových i resocializačně-terapeutických aktivitách a dále prizonizaci.

Prizonizace je pojem tak specifický pro vězeňská zařízení a ve své podstatě představuje proces zvýšené adaptace na život ve vězeňských podmínkách. (31) Tento proces v sobě zahrnuje 2 základní složky: tzv. institucionalizaci a ideologizaci. Obě adaptační složky v podstatě zahrnují schopnost odsouzených „přežít“ VTOS ve věznici, kde jsou ve styku jak se zaměstnanci, tak i se spoluodsouzenými. Odsouzení mají ve věznicích vytvořen vlastní řád a pravidla pro způsob života za mřížemi. Ten je dán v rámci vězeňské subkultury většinou určitou hierchií hodnot, postojů a způsobů chování vůči personálu věznice a rovněž pozicí a postavením jednotlivých vězňů ve skupině. Zaměstnanci věznic si velice dobře uvědomují, že odsouzení po jejich odchodu domů vedou tzv. „druhý život“, ale proniknout do povahy a struktury vězeňské subkultury je stále problémem, který je více zakonzervován než vyřešen.

Proces resocializace je náročný jak pro odsouzené, kteří se musejí adaptovat na prostředí věznice se všemi jejími specifiky, tak i pro zaměstnance věznice, kteří se musejí často potýkat s negativními projevy chování, agresivitou či neochotou ze strany vězňených osob.

2.2.3 Formy a metody realizace programu zacházení

Program zacházení je základním a zároveň nejdůležitějším nástrojem resocializačních cílů ve věznici. Tvorba samotného programu zacházení začíná již po dobu pobytu odsouzených v nástupním oddělení. Po zpracování a uzavření komplexní zprávy o odsouzeném, se s přihlédnutím ke všem doporučením jednotlivých specialistů a dotyčné osobě stanoví konkrétní forma programu zacházení. V této prvotní fázi vystupuje do popředí především speciální pedagog, jenž se přímo podílí na sestavě individuálního programu zacházení. Odsouzeným prostřednictvím pohovoru poskytne podrobnou a ucelenou nabídku všech vzdělávacích, speciálních a zájmových aktivit, s přihlédnutím na konkrétní možnosti dané věznice.

Odsouzení si zvolí z nabídky ty aktivity, jimiž by se chtěli ve VTOS zabývat. Po stanovení cílů a prostředků programu zacházení vše v závěru stvrzují svým podpisem. Zavazují se tak, že jej budou plnit v celém rozsahu.

V průběhu VTOS je program zacházení průběžně aktualizován v souladu se vznikem nových skutečností (např. pracovní zařazení, nereálnost plnění cílů, splněním předchozích cílů, ...), změnou chování a postojů odsouzených v průběhu VTOS, případně při přemístění odsouzeného do jiné věznice. **Pokud si odsouzení nezvolí nic z předložené nabídky, jsou povinni plnit minimální program zacházení, jehož rozsah předepisuje vnitřní řád věznice.** Základ zde tvoří zejména pracovní aktivity (práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice) a studium norem upravující pobyt ve věznici. Při neplnění programu zacházení lze konstatovat, že VTOS jako celek rovněž neplní svůj převýchovný účel. V rámci objektivního přístupu k odsouzenému se přihlíží k průběžnému vyhodnocování plnění programu zacházení a celkovým projevům chování. Úspěšné plnění nebo dlouhodobé neplnění programu zacházení dává řediteli věznice pravomoc předkládat soudu návrhy na přeřazení odsouzeného do věznice s mírnějším či přísnějším režimem.

Program zacházení s odsouzenými má vlastní cíl a poté se dále člení na:

- 1.) pracovní aktivity
- 2.) vzdělávací aktivity
- 3.) speciálně výchovné aktivity
- 4.) zájmové aktivity
- 5.) oblast utváření vnějších vztahů

Pracovními aktivitami programu zacházení se rozumí:

- zaměstnávání
- práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice
- pracovní terapie, vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se rozumí:

- vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm
- vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu

Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí:

- individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci, jako např.
- terapeutická (zejména sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie, muzikoterapie, biblioterapie)
- sociálně právní poradenství
- trénink na zvládnutí vlastní agresivity
- trénink na změnu myšlení ve vztahu k patologickým projevům chování

Zájmovými aktivitami programu zacházení se rozumí:

- nejrozumnější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální kompetence a dovednosti odsouzených.

Při nabídce alternativ programu zacházení je věznice povinna využívat co nejširší škálu forem, metod a prostředků, které vyžadují aktivní přístup odsouzených a obsahují prvky sebeobsluhy. (32) Jednotlivé programy zacházení včetně jejich aktualizací schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce. Nenahraditelnou součástí programu zacházení je ve věznicích realizace kulturně výchovné práce. Hlavním resocializačním cílem je zde:

- 1.) podpora komplexního programu resocializace osobnosti odsouzeného, kladné ovlivnění jeho názorů, postojů a hodnotové škály, posílení morálně volní složky osobnosti
- 2.) rozšíření a udržení kulturního a vzdělanostního rozhledu odsouzených, osvojení a prohloubení dosavadních znalostí, schopností a dovedností, posílení žádoucích změn v chování a přijímání kladných vzorů
- 3.) podnětové obohacení prostředí VTOS, snížení negativního vlivu vězeňské subkultury, orientace na veřejně prospěšné činnosti rozvíjející duševní i tělesnou stránku
- 4.) kladná motivace
- 5.) psychohygiena
- 6.) udržení fyzického zdraví i stávajících psychických vlastností, harmonický vývoj osobnosti odsouzeného

Základní principy:

Princip dobrovolnosti – odsouzení se hlásí na jednotlivé akce dobrovolně

Princip závaznosti – dobrovolně zvolenou aktivitu je odsouzený povinen absolvovat

Princip součinnosti – výběr akcí, jejich organizace a zabezpečení je zajišťováno vždy v součinnosti s odsouzenými

Princip individuálnosti – akce jsou konány i pro velmi nízký počet zájemců

Kulturně výchovná práce je realizována zejména formou skupinových setkání. Vychází z konkrétní nabídky programu zacházení v těchto oblastech:

Vzdělávací oblast – krátkodobé vzdělávací kurzy, vzdělávací soutěže, populárně naučné besedy a přednášky

Zájmová oblast – znalostní a dovednostní soutěže, sportovní utkání

Oblast speciálních metod – skupinové poradenství, terapeutická skupina, sociálně psychologický výcvik, sociálně právní poradenství, individuální psychologická a pedagogická péče

Pracovní oblast – brigády, ergoterapie

Veškeré akce a jednotlivé aktivity v rámci programu zacházení a kulturně výchovné práce jsou předem plánovány vždy v souladu s časovým režimem dne ve věznici. Samostatnou motivační činností pro odsouzené jsou extramurální akce. Jedná se o akce mimo věznici, jako jsou např. návštěvy divadelních představení, koncertů, muzikálů, výstav a sportovních utkání. Probíhají zpravidla za dozoru pracovníka věznice. Zde je

nutno předeslat, že jsou určeny pouze pro ty odsouzené, kteří splňují předem stanovené požadavky (posuzuje se potřebná délka vykonaného trestu, povaha trestné činnosti, absence dalšího trestního stíhání, úspěšné plnění programu zacházení, celkově kladný přístup k VTOS, zařazení v požadované skupině vnitřní diferenciaci ...).

Odsouzení jsou ve věznicích rozděleni do jednotlivých skupin v rámci vnitřní diferenciaci. Každá skupina vnitřní diferenciaci skýtá určité výhody, které mají motivovat odsouzené k přerazení z vyšších skupin do nižších. V zásadě jde o navození pozitivní motivace pro úspěšný a bezproblémový VTOS. Rozdělení odsouzených do těchto skupin rovněž souvisí s programem zacházení, neboť některé aktivity odsouzení z vyšších skupin nemohou navštěvovat. Jedná se především o určené zájmové aktivity.

Plnění programu zacházení je průběžně evidováno a vyhodnocováno a tvoří součást osobní karty odsouzeného. Vedle nabídky programu zacházení a kulturně výchovné práce mohou odsouzení uspokojovat své potřeby odběrem tisku, knih a publikací, poslechem rozhlasu, sledováním televizních pořadů a využíváním knihovny věznice. **Zájmem resocializační politiky ve věznicích je aktivní účast odsouzených při plnění zvolených cílů programu zacházení.**

Z profesního hlediska je velmi náročné motivovat všechny odsouzené zejména pro volbu vzdělávacích aktivit. Pro nadřízené a kontrolní orgány vězeňské služby je to výzva k zamyšlení, zda zapojovat všechny odsouzené do všech složek programu zacházení i přes jejich zjevnou nechuť. Například nízké počty absolventů vzdělávacích kurzů mohou být samotnými zaměstnanci chápány jako vlastní selhání. Je tedy třeba nastavit hranici úspěšnosti tak, aby se předešlo např. k předčasnému výskytu syndromu vyhoření. Jinak řečeno program zacházení se má posuzovat vždy jako komplexní soubor aktivit, metod a prostředků v přímém působení na odsouzené. Je lépe udržovat nebo rozvíjet to, o co mají odsouzení zájem, než je nutit do aktivit, o které zájem příliš nemají.

(19) ČERNÍKOVÁ, V. a MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. Praha, 1997, s. 59.

(20) PIPEKOVÁ, J. et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, s. 191.

(21) ČERNÍKOVÁ, V. a SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: PAČR, 2002, s. 104.

(22) COYLE, A. *Řízení věznic v čase změn*. Praha: VS ČR, 2003, s. 84.

(23) ČERNÍKOVÁ, V. a MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. Praha, 1997, s. 59.

(24) ČERNÍKOVÁ, V. a MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. Praha, 1997, s. 64.

(25) MRAČEK, J., et al. *Speciální pedagogika*. Praha, 1985, s. 118.

(26) PIPEKOVÁ, J., et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, s. 191.

(27) HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 507.

(28) Výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby. *Práce s vězni*. [online]. 13.4.2001, [cit.2008-03-14]. Dostupné z: <http://trestni2.juristic.cz/76188/CLANEK>

(29) ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Univerzita Karlova, 1993, s. 314.

(30) CZAPÓW, C. a JEDLEWSKI, S. *Resocializační pedagogika*. Praha: SPN, 1981, s. 232.

(31) ČERNÍKOVÁ, V. a MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. Praha, 1997, s. 65.

(32) Zákon č. 169/1999 Sb., § 56. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 204.

2.3 Systém penitenciární péče ve Věznici Jiřice

Věznice Jiřice svou profilací zajišťuje zejména VTOS mužů zařazených do věznice s ostrahou, ale současně realizuje v samostatném oddělení i VTOS mužů v doзору. Celková ubytovací kapacita se pohybuje dle potřeby na počtu 600 - 640 míst. Odsouzení jsou v průběhu VTOS ubytování dle platných kritérií do několika skupin:

- odsouzení nástupního oddělení
- odsouzení v běžných výchovných kolektivech
- pracovní kolektivy
- odsouzení v bezdrogové zóně
- kolektiv mladých dospělých (do 26 let věku)
- kolektiv prvovězných
- odsouzení výstupního oddělení

2.3.1 Struktura činnosti nástupního oddělení

Při umisťování odsouzených do VTOS platí, že „odděleně se umisťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla:

- a) mladiství od dospělých,
- b) recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé
- c) za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti
- d) trvale pracovně nezařaditelní
- e) s poruchami duševními a poruchami chování
- f) k doživotnímu trestu
- g) s uloženým ochranným léčením“ (33)

S ohledem na velkou přeplněnost většiny českých věznic dochází k situacím, že především podmínky ve zmíněných bodech b.) a c.) nemohou být z kapacitních důvodů splněny.

Odsouzení, kteří nastoupí výkon trestu jsou nejprve ubytováni v tzv. přijímacím oddělení. Doba pobytu na tomto oddělení zpravidla nepřevyší jeden týden. Je u nich

provedena vstupní lékařská prohlídka a poté následuje přemístění do příslušné věznice k dalšímu výkonu trestu.

Po přemístění odsouzených do kmenových věznic jsou všichni, většinou odděleně od ostatních spoluvězňů, umístěni do nástupního oddělení. Doba, po kterou zde setrvají zpravidla nepřevyší dva týdny. Pobyt v nástupním oddělení je specifický strukturou daných činností, které musí absolvovat.

Nejtěžší fází pro většinu odsouzených je **adaptační proces** a to nejen ve Věznici Jiřice. Každý nováček se musí řádně seznámit s prostředím věznice, zejména s režimem dne a rovněž je povinen seznámit se s příslušnými zákony upravující VTOS (Zák. č. 169/1999 Sb., Vyhláška MS č. 345/1999 Sb., vnitřní řád věznice) a mimo jiné např. s pravidly bezpečnosti práce. Garantem pro pochopení těchto právních předpisů a seznámení odsouzených s danými požadavky je vychovatel nástupního oddělení.

Všichni odsouzení v nástupním oddělení absolvují pohovory s příslušnými specialisty oddělení výkonu trestu, kteří se přímo podílejí na zpracování komplexní zprávy o odsouzeném.

Vstupní diagnostiku zajišťují specialisté oddělení výkonu trestu, vychovatel nástupního oddělení a ústavní lékař nejčastěji formou pohovoru a studiem dokumentace. Jejich písemné výstupy jsou pak součástí zmíněných komplexních zpráv o odsouzených.

Sociální pracovník:

sociální posouzení obsahuje především rodinnou a sociální anamnézu (struktura rodiny, vztahy v rodině, vzdělávací proces a profesní příprava, zaměstnání, kriminální zátěž, existence ústavní výchovy, současné vztahy k rodině a dětem, pracovní návyky, významné kontakty mimo rodinu, vnější sociální projev, předcházející kontakty se sociálním pracovníkem pro osoby společensky nepřizpůsobivé, zajištění ubytování po VTOS, zaměstnání po VTOS). Součástí anamnézy tvoří i trestní rejstřík. Prognóza je orientována na možný návrat k rodině (funkčnost sociálního zázemí), řešení bytové problematiky po propuštění a nalezení vhodného zaměstnání. V případě, že toto není zajištěno, je během pobytu ve věznici zajištěna spolupráce se sociálním pracovníkem pro osoby společensky nepřizpůsobivé, popř. je doporučen kontakt s některou, zpravidla nestátní, organizací zajišťující pomoc propuštěným z VTOS.

Speciální pedagog:

diagnostika bývá zpracována především standardizovaným pohovorem. Posuzuje se zde vliv výchovy a prostředí na utváření osobnosti odsouzeného. Výskyt predelikventního i delikventního chování. Vliv party, vrstevníků na způsob trávení volného času. Výskyt závislostního chování či pouhé experimentování s drogou. Stupeň adaptace na prostředí výkonu trestu, projevy ve skupině. Vlastní postoj k aktuální trestné činnosti, životní cíle a hierarchie hodnot. Nedílnou součástí charakteristiky je i aktuální psychický stav dotazovaného, schopnost spolupracovat, soustředit se, zájmy a záliby, míra motivace pro mimopracovní činnost v rámci volnočasových aktivit. Speciální pedagog má rovněž klíčovou úlohu při sestavování individuálních programů zacházení, které si odsouzení zvolí.

Psycholog:

diagnostiku zpracovává u odsouzených, kteří mají trest odnětí svobody delší než tři měsíce. Hlavní body psychologického posouzení tvoří především: aktuální psychický stav, výskyt abnormalit, verbální a sociální projev, charakterové vlastnosti a osobnostní rysy, možné negativní projevy chování.

Vychovatel nástupního oddělení:

ve stručném hodnocení odsouzených během pobytu v nástupním oddělení uvádí především: projevy a chování ve skupině, způsob řešení problémů, míru a projevy komunikace v rámci běžných kontaktů s pracovníky věznice, dodržování zásad vlastní hygieny a pořádku v osobních věcech, plnění zadaných úkolů, dodržování stanoveného režimu a kázně, míra motivace k tvůrčí činnosti, zájem o pracovní zařazení, doporučení k programu zacházení pro kmenového vychovatele. Toto hodnocení je nedílnou součástí komplexní zprávy o odsouzeném.

Lékař:

stanovuje aktuální zdravotní stav, zdravotní klasifikaci, schopnost vykonávat přidělenou práci, podchycuje výskyt závislostí, posuzuje požadavky odsouzených na dietní stravu.

U odsouzených se speciálně pedagogické diagnostiky využívá i v rámci fungování výstupního oddělení. Speciálně pedagogická diagnostika je podkladem pro:

- komplexní posouzení osobnosti odsouzeného před zařazením na pracoviště
- zpracování hodnocení pro potřeby: soudů, PČR, sociálních pracovníků pro osoby společensky nepřizpůsobivé a dalších institucí na vyžádání
- posouzení osobnosti při schvalování volného pohybu uvnitř věznice, či mimo věznici v souvislosti s plněním pracovních úkolů
- posouzení osobnosti před povolením opustit věznici v souvislosti s návštěvou, programem zacházení či přerušáním výkonu trestu

Údaje v komplexní zprávě jsou dle potřeby průběžně aktualizovány a doplňovány a stávají se **nezbytným podkladem pro samotnou práci s odsouzenými ve VTOS**. Zjištěné údaje nejsou přístupné všem pracovníkům věznice a pro kvalitní zpracování komplexní zprávy je kritériem objektivita, týmová spolupráce a profesionální a etický přístup všech zúčastněných osob. Do budoucna se jeví jako reálné využití výstupů z nástroje SARPO (souhrnná analýza rizik a potřeb osob), který je aktuálně pilotně ověřován ve věznici a rovněž i v dalších vytypovaných věznicích a střediscích probační a mediační služby. Dosavadní praxe poukazuje na rozdílnost přístupů specialistů jednotlivých věznic při zpracování odborných posouzení.

2.3.2 Nabídka programu zacházení

Je vhodné si opět připomenout, že program zacházení, jenž tvoří soubor zmiňovaných aktivit (viz. 2.2.3), je společně s prostředky kázeňského působení (kázeňské praxe) nejdůležitějším nástrojem v procesu resocializace.

Stále se zde ale nabízí otázka, zda se má více času věnovat odsouzeným, kteří mají zájem o vybranou činnost a jsou motivováni ke změně, nebo všem odsouzeným, tedy i jedincům, kteří jsou dlouhodobě „chorobně pasivní“ a nemají zájem, kromě sledování televize, o nic.

Pokud budeme vycházet z možnosti první, že každý motivovaný odsouzený je ochoten zvolit si některou z nabízených aktivit, nezbyvá než dlouhodobě usilovat o co nejvhodnější nabídku těchto aktivit. Lze rovněž souhlasit s názorem dle Sochůrka, že „cíle programů zacházení s pachateli, které se soustředí na osobnost jedinců, jsou nejlépe dosažitelné v případě zaměření se na specifické problémy spojené s jejich chováním.“ (34)

V praxi je však nabídka věznice limitována zejména finančním a personálním zajištěním. Výběr aktivit se pro odsouzené stává závazným, avšak během pobytu ve věznici se může dle potřeb struktura programu zacházení průběžně aktualizovat. Dochází k tomu zejména, pokud odsouzený splní např. krátkodobější cíl (např. absolvují jazykový kurz; svým chováním si vytvoří podmínky pro přeřazení do výhodnější skupiny vnitřní diferenciací, atd.), při změně podmínek (přemístění do kolektivu odsouzených se specifickým programem zacházení), jinak minimálně 1x ročně, pokud speciální pedagog vyhodnotí, že není nutná aktualizace po 6 měsících.

Ve věznici je dlouhodobou snahou specialistů oddělení výkonu trestu vytvořit centrum, jenž by komplexně zajišťovalo provoz aktivit programů zacházení. Tento model by umožňoval centrálně plánovat rozvrh aktivit programu zacházení a efektivně zajišťovat realizaci nabízených aktivit. Aktuálně je činnost s odsouzenými v oblasti aktivit programů zacházení zajišťována na jednotlivých ubytovnách v příslušných výchovných kolektivech. Je nutno zmínit i skutečnost, že kvalitu činností s odsouzenými v rámci programů zacházení ovlivňují především faktory: personální zabezpečení, osobní dispozice zaměstnanců výchovných kolektivů pro vedení řízených aktivit a v poslední řadě i finanční a prostorové zabezpečení.

Při prezentaci nabídky programu zacházení je použito klasické členění na aktivity dle struktury programu zacházení, přičemž všechny aktivity jsou volitelné a některé z nich pak povinné pro odsouzené se specifickým programem zacházení.

PRACOVNÍ AKTIVITY

Pracovní terapie – pořádána pro zachování duševních a fyzických kvalit odsouzeného

Brigádní práce – neplacená dobrovolná práce pro věznici různého charakteru

Práce na pracovišti – zaměstnávání odsouzených na řádně zřízeném pracovišti ve věznici, popř. u nestátních subjektů uvnitř/mimo věznici

VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY

<i>Kurz výpočetní techniky</i>	<i>Předvýstupní besedy</i>
<i>Kurz sociálního minima</i>	<i>Kurz zvyšování právního vědomí</i>
<i>Kurz psaní na stroji</i>	<i>Kurz tvorby programu pro nezaměstnané</i>
<i>Kurz postpenitenciární péče</i>	<i>Kurz etiky</i>
<i>Kurz základů ekonomie</i>	<i>Zeměpisný kurz</i>
<i>Kurz rozvoje komunikačních dovedností</i>	<i>Kurz občanské výchovy</i>
<i>Kurz biologie člověka</i>	<i>Přírodovědný kurz</i>
<i>Kurz právního minima</i>	<i>Kurz hry na kytaru</i>
<i>Vybrané otázky z právní nauky</i>	<i>Kurz užití matematiky</i>
<i>Kurzy cizích jazyků</i>	<i>Dějepisný kurz – II. světová válka</i>
<i>Kurz interpersonálních dovedností</i>	<i>Kurz Čj pro cizince</i>
<i>Kurz BESIP</i>	<i>Kurz „Zázraky života“</i>
<i>Kurz společenského chování</i>	<i>Kurz zdravého životního stylu</i>
<i>Kurz vaření</i>	<i>Nabídka literatury z ústavní knihovny</i>

Besedy: Pomoc věznice při získávání občanského průkazu během VTOS

Pomoc neziskových organizací po VTOS

Pomoc úřadu práce po VTOS

Pomoc sociálního pracovníka

Činnost Probační a mediační služby ČR

SPECIÁLNĚ VÝCHOVNÉ AKTIVITY

<i>Poradna drogové prevence</i>	<i>Psychohry</i>
<i>Muzikoterapie</i>	<i>Pastorační péče</i>
<i>Arteterapie</i>	<i>Ergoterapie</i>
<i>Relaxační techniky</i>	<i>Samoobslužné činnosti</i>
<i>Antistresový program – kondiční cvičení</i>	<i>Socioterapie</i>
<i>Skupinové poradenství</i>	<i>Psychologická intervence</i>
<i>Sociálně právní poradenství</i>	<i>Individuální pedagogická péče</i>
<i>Nácvik psychosociálních dovedností</i>	
<i>Skupinový výcvikový program „Zastav se, zamysli se a změň se“</i>	

ZÁJMOVÉ AKTIVITY

Kroužky:

<i>Míčových her</i>	<i>Rukodělný</i>	<i>Stolního tenisu</i>
<i>Videokroužek</i>	<i>Výtvarný</i>	<i>Šití</i>
<i>Kulečnicku</i>	<i>Tenisový</i>	<i>Šachový</i>
<i>Akvaristický</i>	<i>Modelářský</i>	<i>Poslechový</i>
<i>Hudební</i>	<i>Myslivosti</i>	<i>Zahradkářský</i>
<i>Kondičního cvičení</i>		

Celoústavní turnaje :v nohejbale; minikopané; kulečnicku; stolním tenise; silovém trojboji; šachu; el. šipkách.

Odsouzení umístění ve výstupním oddělení, kolektiv mladých dospělých a odsouzení v bezdrogové zóně tvoří specifickou skupinu, pro kterou je trochu jinak postavena nabídka programu zacházení. Nejde ani tak o druhy aktivit, ale o jejich zastoupení v rámci individuálního plánu. Na tyto skupiny vězňů je dlouhodobě vytvářen tlak, aby ve větší míře využívaly konkrétní nabídky aktivit zejména z oblasti vzdělávání a speciálních metod. Samotná povaha práce s těmito odsouzenými předpokládá i vyšší míru participace vychovatelů i specialistů při zajišťování činnosti programu zacházení.

Odsouzení mají sice mnohem více povinných aktivit ve svých programech než ostatní, ale částečně jim to kompenzuje například: lepší ubytování, možnost aktivněji se podílet na výzdobě ložnic, větší možnost sledovat vybrané TV pořady ve večerních hodinách, častější příležitost pro sportovní vyžití, více klidu na oddělení (menší výchovné kolektivy), vyšší podíl individuální péče ze strany vychovatelů i specialistů, atd.

Program zacházení u specifických skupin odsouzených má dvě základní formy:

1. **Povinnou** /tj. vyplývající z minimálního programu zacházení, jehož se musí zúčastnit všichni přítomní odsouzení oddělení bez výjimky (omluvou je pouze pracovní zařazení, lékař nebo jiná povinná aktivita vyplývající z individuálního programu zacházení). Aktivita jsou pořádány pouze pro specializované oddělení

mladých dospělých, výstupní oddělení a bezdrogovou zónu a zpravidla probíhají v prostorách odděleně od ostatních odsouzených./

2. **Volitelnou** /tj. vyplývající z nabídky rozšířeného programu zacházení nebo jednorázových akcí kulturně výchovné práce probíhajících aktuálně na oddělení – tyto aktivity jsou společné pro všechny odsouzené a konají se ve společných prostorách/

Jako problematické při realizaci programu zacházení v dané věznici se ukazuje:

- absence vzdělávacích kurzů, popř. rekvalifikačních kurzů, které by měly výstupy v podobě platných certifikátů,
- stále málo finančních prostředků na zajištění provozu jednotlivých aktivit; účelově vázané dotace jsou poskytovány pouze na specifickou část vězeňské populace, kterou tvoří zejména mladí dospělí, odsouzení v bezdrogové zóně a odsouzení ve výstupním oddělení; odsouzení v běžných výchovných kolektivech tvoří početně mnohem větší skupinu, která by měla být finančně zabezpečována z vlastních finančních prostředků věznice,
- velká časová vytíženost všech zaměstnanců oddělení výkonu trestu, jenž vytváří větší výskyt stresových situací a rovněž způsobuje snížení nezbytné motivace pro činnost s odsouzenými v oblasti programu zacházení; zajištění provozu aktivit programu zacházení je obtížné s ohledem na souhrn dalších funkčních povinností zaměstnanců a značný podíl administrativní činnosti ,
- aktuálně je velkým zásahem i bezpečnostní hledisko, které je prioritní; některé aktivity nemohou navštěvovat odsouzení z různých kolektivů současně.

2.3.3 Základní funkce výstupního oddělení s návazností na postpenitenciární péči

Ve věznicích jsou mimo běžné kolektivy zřízena 2 výstupní oddělení (pro dozor a ostrahu), do nichž se přiměřenou dobu před očekávaným skončením výkonu trestu zpravidla umísťují odsouzení, kterým byl uložen trest na dobu delší než 3 roky a odsouzení, jimž je třeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro samostatný způsob života (odsouzení před možným podmíněným propuštěním na svobodu; odsouzení vyžadující zvýšenou sociální či psychologickou intervenci).

Do výstupní cely jsou umísťováni odsouzení zpravidla 3-6 měsíců před očekávaným koncem trestu odnětí svobody. Výjimečně je možné na základě odůvodněného návrhu některého z vychovatelů či specialistů umístit i jiného odsouzeného, pokud je to v zájmu jeho resocializačního procesu. O umístění odsouzených do výstupních oddělení vždy rozhoduje ředitel věznice na návrh odborných zaměstnanců. Předpokladem přijetí do těchto oddělení je souhlas odsouzených se speciálně stanoveným programem zacházení a akceptování režimových prvků tohoto oddělení. Neplnění programu zacházení je důvodem k vyřazení odsouzených ze speciálního programu výstupních oddělení.

Specifika programu zacházení výstupních oddělení korespondují s jednotlivými resocializačními cíly, kde nejdůležitější z nich je:

Příprava pro civilní život

- Snížení bariery mezi životem ve VTOS a životem v civilu (informace o změnách, které nastaly ve společnosti v průběhu pobytu ve věznici)
- Bilance průběhu VTOS, diskuse příčin trestné činnosti, recidivy
- Vytvoření podmínek pro zmírnění obtíží při „prvních krocích“ v civilu (vybavení základními vědomostmi ohledně platných norem, organizací určených ku pomoci bývalým vězňům ...)
- Upevnění vztahu k blízkým osobám, navázání kontaktů s osobami v civilním sektoru včetně specifických kontaktů (např. pro drogově závislé, bezdomovce atd.)

- Nácvik komunikace mezi lidmi
- Poskytnutí sociálně právního poradenství v konkrétních případech, zajištění bydlení po VTOS, pomoc při hledání zaměstnání, zajištění ošacení při odchodu z věznice
- Posílení schopností v samoobslužných činnostech
- Civilnější prostředí i způsob zacházení

Odsouzení výstupních oddělení mohou rovněž využívat celé nabídky aktivit programu zacházení jak v oddělení s dozorem, tak i v ostraze.

Pro snížení negativních vlivů při návratu do civilního života může být řediteli věznice předložen návrh na povolení extramurální akce mimo věznici (např. nákup, návštěva marketu, procházka mimo věznici, návštěva úřadu práce, sociálního pracovníka pro osoby společensky nepřizpůsobivé), a to ze sociálních důvodů za doprovodu vychovatele nebo specialistů s cílem seznámit odsouzené se současným životem mimo věznici.

Výstupní oddělení jsou specifická oddělení, kde kromě bilancování vlastního průběhu VTOS a přípravy podmínek pro plynulý přechod na civilní způsob života do popředí vystupuje i snaha dát odsouzeným jasnou představu o perspektivách a vlastních možnostech života po propuštění na svobodu. Je třeba zdůraznit, že i zde jsou na osobnosti jedince ceněny takové vlastnosti, jako je vztah k práci, samostatnost.

Hlavním smyslem oddělení je příprava odsouzených na plynulý přechod do civilního života, vybudování si sociálního zázemí a nalezení pracovní příležitosti, případně získání informací o pracovních možnostech. Obecně je možné konstatovat, že se jedná o vytvoření základních podmínek pro společensky přijatelné chování a jednání. Ve výstupních odděleních se kromě výchovných hledisek pozornost zaměřuje na upevnění vztahu odsouzených k blízkým osobám, podávání informací o současném hospodářském a kulturním životě. Odsouzení jsou seznamováni s důležitými právními normami i aktuálními společenskými změnami.

V oddělení nemůže rovněž chybět ani korektivní činnost specialistů, která jedince připravuje na zvládnutí momentu propuštění a plynulého přechodu do civilního života. Ve zvýšené míře jsou zde rozvíjeny samoobslužné aktivity, jenž mají přispět k posílení samostatnosti a schopnosti zvládnutí základních sebeobslužných činností, jako jsou např. vaření, praní, žehlení, šití. Realizátory programu zacházení výstupních oddělení je tým specialistů oddělení výkonu trestu. Pro odsouzené jsou dle možností věznice vytvářeny podmínky pro rozšířenou nabídku zájmových a volnočasových aktivit.

Nezastupitelnou úlohu mají sociální pracovníci, které mimo jiné poskytují sociální poradenství, navrhuje kroky k postpenitenciární péči, kontaktují organizace zabývající se např. péčí o bezdomovce a další nonprofíttní instituce, které by mohly dále napomoci propuštěnému snižovat rizika jeho dalšího recidivujícího chování. Do budoucna je nutné nadále realizovat a rozvíjet společné aktivity pro odsouzené ve spolupráci s neziskovými organizacemi, neboť do současné doby se již potvrzuje jejich nezastupitelnost v procesu kontinuální práce s odsouzenými.

Hlavním úkolem je tedy jednoznačně jejich systematická příprava pro nadcházející život za branami věznice. Poskytovat jim v rámci možností takovou pomoc, aby přechod do civilního života byl pro ně co nejméně problémový a vybavit je základními vědomostmi o možnostech opětovného začlenění se do společnosti.

(33) *Zákon č. 169/1999 Sb.*, § 56. In ÚZ. Nakladatelství Jiří Motloch-SAGIT, 2001, č. 272, s. 179.

(34) SOCHUREK, J. *Kapitoly z penologie II.díl – Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 47.

2.4 Spolupráce s nonprofítními organizacemi

Snahou managementu věznice je zajišťovat penitenciární péči nejen interními zdroji, ale i poskytováním služeb externích neziskových organizací. Poslední dobou bylo možné zaznamenat patrný nárůst nabídky spolupráce neziskových institucí s věznicí. Důvodem může být i lepší možnost financování společných projektů z prostředků Evropského sociálního fondu.

Věznice aktuálně či již dlouhodobě konkrétně spolupracuje s:

- **Občanská poradna Nymburk** – zajišťuje zejména bezplatné právní poradenství; řešení problémů v oblasti majetkoprávních vztahů, bydlení, pracovněprávních vztahů, rodinných a mezilidských vztahů, trestního práva, sociálního zabezpečení apod. Podnět k navázání spolupráce přišel ze strany věznice a to v roce 2005. Služby poradny jsou určeny pro všechny zájemce z řad odsouzených. Pracovníci docházeli do věznice 1x měsíčně. V současné době navštěvují věznici nepravidelně dle potřeb odsouzených.
- **Probační a mediační služba ČR** – v rámci součinnosti s Vězeňskou službou ČR (dále jen VS ČR) zpracovává podklady k žádosti odsouzených o podmíněné propuštění z výkonu trestu s probačním dohledem ve spolupráci s odbornými zaměstnanci věznice. Zprostředkovatelem kontaktu mezi žadateli a probačními úředníky jsou sociální pracovníci věznice; rovněž zajišťuje přednášky se zaměřením na prezentaci poslání a cílů služby; společně se specialisty věznice a dalšími organizacemi (např. Český helsinský výbor, Centrum sociálních služeb Praha) participuje při pořádání pravidelných multidisciplinárních seminářů zaměřených na problematiku PAROLE a efektivní spolupráce všech složek trestní justice; spolupodílí se s vybranými specialisty věznice na realizaci společných projektů v rámci kontinuální práce s pachateli trestné činnosti. Je nutné se zmínit, že do věznice docházejí pravidelně minimálně 1x měsíčně probační úředníci ze 4 středisek PMS (Kutná Hora, Kolín, Nymburk, Mladá Boleslav). Spolupráce zahájena v roce 2001.

- **Sociální pracovníci pro osoby společensky nepřizpůsobivé** – zajišťují intervenci v nepříznivé rodinné situaci klienta a dále při řešení bytové a pracovní situace po výkonu trestu.
- **Náboženská obec Svědkové Jehovovi** – zajišťují pastorační péči nad rámec běžné duchovenské péče, zajišťované VS ČR. Podnět ke spolupráci vzešel ze strany zástupců obce. Dle zájmu odsouzených docházejí do věznice 1x týdně. Spolupráce zahájena již v roce 1996.
- **Český helsinský výbor** – zajišťují právní poradenství pro všechny odsouzené; společná účast se sociální pracovníci věznice a speciálním pedagogem na seminářích zaměřených na změnu legislativy v oblasti PAROLE; individuální pohovory se žadateli o podmíněné propuštění, kdy v případě kladného hodnocení ze strany věznice podporují u vybraných odsouzených jejich žádosti svým stanoviskem. Spolupráce zahájena v roce 2006.
- **Arcidiecézní charita Praha** – organizuje semináře pro odsouzené k Dějinám náboženského myšlení v rozsahu 9 lekcí po 1,5 hodině.
- **Naděje Mladá Boleslav** – zajišťuje a nabízí ve věznici postpenitenciární pomoc – přechod odsouzených z VTOS do civilního života, integrační program (azylové ubytování), zprostředkování práce apod. Nabízí pomoc hmotnou, morální, zdravotní, právní a duchovní. Pro věznici zabezpečuje informační servis ve svém sídle v Mladé Boleslavi, které zaměstnanci věznice navštěvují společně s odsouzenými v rámci extramurálních aktivit výstupního oddělení. Podnět ke spolupráci vzešel ze strany sociální pracovnice výstupního oddělení na jaře 2007.
- **Centrum sociálních služeb Praha – oddělení resocializačních a reintegračních programů** – nabízí žadatelům o podmíněné propuštění a odsouzeným před koncem VTOS možnost absolvovat resocializační program Beta. Kontakt se zájemci bývá navázán zpravidla 6 měsíců před možným propuštěním na svobodu. Důvodem je již zmiňovaná kontinuita při práci s pachateli trestné činnosti. Mimo jiné nabízí i doprovodné specializované programy (sociální a právní poradenství, služby pro rodiny a sociální okolí, programy pro adaptaci a reintegraci vězněných osob); dále

ve věznici zabezpečuje supervizi pro zaměstnance, se kterými spolupracuje na realizaci pilotních projektů a výcvikového programu; účastní se odborných multidisciplinárních seminářů organizovanými věznicí.

- **SEMIRAMIS Nymburk** – ve věznici zajišťuje pomoc zejména odsouzeným, zařazeným do bezdrogové zóny. Nabízenými službami je drogové poradenství, pomoc v krizové situaci, zprostředkování léčby po VTOS, asistence po propuštění na svobodu (doprovod při kontaktech s institucemi, individuální pohovory s odsouzenými. Spolupráce se datuje od roku 2005.
- **Sdružení pro probaci a mediaci v justici** – podnět ke spolupráci s věznicí byl prvotní ze strany sdružení v průběhu konání multidisciplinárního semináře ve věznici v dubnu 2007. Ve věznici následně na podzim téhož roku proběhla realizace motivačního skupinového programu „Získej zaměstnání“, jenž byl určen pro odsouzené před blížícím se propuštěním na svobodu.

V praxi se spíše potvrzuje, že není žádoucí bránit se spolupráci s externími organizacemi, neboť rozmanitější a často i cílenější nabídka pomoci odsouzeným při řešení jejich situace zvyšuje v konečném důsledku i vlastní sociální kompetence klientů. Služby ve věznici zajišťované neziskovými organizacemi v každém případě celkově obohacují a zkvalitňují nabídku programu zacházení, což dává větší možnost konkrétně reagovat na specifické potřeby odsouzených ve VTOS i po jejich propuštění na svobodu.

Je nutno si přiznat, že VS ČR jako celek nedisponuje takovým množstvím odborného potenciálu, aby byla schopna samostatně vyhovět všem požadavkům ze strany odsouzených při zajišťování penitenciární péče ve věznicích. Není to běžné ani např. v západních systémech, kdy neziskové organizace v čele s PMS naopak výrazným způsobem zasahují do procesu resocializace osob páchajících trestnou činností svými humanizačními postoji a celkovým stylem práce.

2.5 Nové trendy v penitenciární praxi

V rámci koncepce práce s odsouzenými řeší věznice otázky, jenž by měly směřovat k celkovému zkvalitňování penitenciární péče. Vedle bezpečnostních rizik a opatření při zajišťování VTOS se do popředí dostává i snaha o komplexnější a více cílenou strategii v procesu resocializace. Individuální potřeby odsouzených jsou více preferovány a záměrem do budoucna zůstává zachování efektivní spolupráce s PMS a ostatními neziskovými organizacemi.

V praxi se prokázalo, že vstupem těchto subjektů do věznice dochází k posunu v samotné filozofii VTOS. Odsouzení se ve větší míře aktivně zapojují do plnění programů zacházení a osobní kontakt s těmito externisty sami již začínají chápat jako možnost podpory a pomoci.

Věznice je do současné doby spoluúčastníkem celkem 4 pilotních projektů, které lze členit podle způsobu zaměření do třech základních skupin:

1. projekty zaměřené na podporu rozvoje sociálních kompetencí při návratu do společnosti a při vstupu na trhu práce – **ŠANCE; „Získej zaměstnání“**
2. projekt zaměřený na penitenciární vyhodnocování rizik a potřeb pachatelů trestné činnosti –, **SARPO**
3. projekt zaměřený za změnu myšlení ve vztahu k páčání trestné činnosti – **„Zastav se, zamysli se a změň se“**

Projekty ad 2), 3) probíhají současně ve spolupráci složek VS ČR a PMS.

Projekt ŠANCE

Projekt byl zahájen v prosinci roku 2004 a předpokládaný konec by měl být v srpnu 2008. Realizátorem projektu je pracovní skupina, jejíž jednotliví členové jsou zástupci: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, VS ČR (Věznice Jiřice, Bělušice, Vinařice, Všehrady, Světlá nad Sázavou), PMS, Českého helsinského výboru, Občanské poradny Nymburk, Úřadu práce v Mostě, Armády spásy, Střední školy technické v Mostě, Mostů – sociálně psychologického centra. Cílovou skupinou byli vybraní odsouzení před blížícím se propuštěním z VTOS. Projekt je nastaven tak, že část vykonají klienti ve věznici a další část po propuštění. Tímto je zajištěna postupná readaptace na podmínky „civilního světa“

CÍLE PROJEKTU:

Program ve výkonu trestu odnětí svobody:

- Podpořit u klientů rozvoj kompetencí potřebných při návratu do společnosti a při vstupu na trh práce

Program po propuštění:

- Řešit individuální problémy, které klienty po propuštění čekají
- Pomoci klientům při hledání vhodného zaměstnání v souladu s jejich možnostmi a schopnostmi

Přehled projektových aktivit:

- Motivační program
- Kurz komunikačních dovedností
- Kurz právního minima
- Přednáška o pracovních podmínkách v EU
- Individuální motivační pohovory
- Prezentace pracovních nabídek zaměstnavatelů
- Kurz tvůrčího psaní
- Kurz „Základy práce na PC“ (Věznice Bělušice, Jiřice)
- Kurz „Malíř, natěrač“ (Věznice Bělušice)
- Kurz „Obsluha vysokozdvizného vozíku“ (Věznice Bělušice, Vinařice)
- Služby mentora (35)

Projekt „Získej zaměstnání“

Ve věznici byl realizován od října 2007 do konce roku 2007 motivační program ve spolupráci: zástupci Sdružení pro probaci a mediaci v justici, probační asistent ze střediska Nymburk, sociální pracovníce a speciální pedagožka věznice. Cílovou skupinou byli odsouzení (29 osob), kterým zbývalo 6 měsíců do konce VTOS nebo 6 měsíců před možným projednáním žádosti o podmíněné propuštění a jejich trvalé bydliště bylo na území hl. města Prahy.

CÍLE PROJEKTU:

- Účastí v programu zvýšit možnosti osob propuštěných z VTOS a osob připravujících se na propuštění nalézt a udržet si vhodné zaměstnání na trhu práce
- Minimalizovat rizika páchaní trestné činnosti

Klienti byli lektory postupně vedeni k vytvoření a osvojení si alternativních strategií chování, které by jim mělo umožnit nalézt a udržet si zaměstnání za současného předcházení kriminálního chování. Program zahrnuje 12 společných skupinových setkání v celkovém rozsahu 24 hodin. Během práce s klienty je lektory využívána kognitivně behaviorální metoda.

Program je strukturovaný do 7 bloků, které řeší:

- rozpoznání problémů v osobním životě klienta
- řešení problémů klienta
- trestní minulost klienta s důrazem na rozvoj jeho silných stránek snižující riziko recidivy
- podpora klienta při budování vztahů s rodinou a okolím
- posilování osobnostních dovedností pro získávání a udržení zaměstnání
- nácvik efektivní komunikace s úřady
- efektivní a čínorodé využívání volného času v období hledání zaměstnání

Projekt SARPO

Využití nástroje **Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Osob** je společný projekt VS ČR a PMS, který čerpá ve své filozofii z praxe Probační a mediační služby Velké Británie, od které byl tento nástroj převzat. Realizaci pilotního ověřování v praxi předcházela dlouhodobá analýza teoretických východisek, modifikace struktury nástroje v českých podmínkách a v neposlední řadě proškolení celkem 50 hodnotitelů. Záměrně se již od počátku hovoří o nástroji, jenž by mohl sloužit k vyhodnocování rizik a potřeb pachatelů trestné činnosti během VTOS, ale zejména pak před případným podmíněným propuštěním na svobodu.

Současná legislativa dosud neumožňuje využívat institutu podmíněného propuštění takovým způsobem jako např. ve Velké Británii, kdy se již při ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody uvažuje o podmíněném propuštění. V praxi jde o to, že část trestu odsouzení mohou vykonávat již na svobodě a větší efektivita je přičítána i využívání častých podmíněných propuštění za současného stanovení probačního dohledu. Konkrétní výstupy ze SARPA bývají podkladem při specifikaci cílených probačních programů i omezujících opatření dle zjištěných rizik.

Nástroj předkládá jednotící postup pro vyhodnocování rizik a potřeb klientů. Ve své struktuře zahrnuje **1. rizika, jenž vyplývají z charakteristiky trestné činnosti, 2. riziko újmy, jenž by mohlo dále hrozit potencionální či konkrétní oběti a 3. rizika vyplývající z dynamických faktorů klienta /situace v oblasti: bydlení; zaměstnání; financí; závislosti; rodiny a sociálních kontaktů; myšlení, postojů, chování a životního stylu/**. Výstupem nástroje je komplexní interpretace zjištěných rizik i potřeb pachatelů trestné činnosti s přihlédnutím k jejich sebehodnocení a konkrétní motivaci rizika řešit. „Na základě tohoto postupu pak nástroj „nutí“ plánovat strategii resocializační intervence právě s ohledem k naplňování kriminogenních potřeb a minimalizaci rizik pachatelů.“ (36)

Aktuálně je SARPO od března 2007 předmětem pilotního průzkumu. Ve vybraných střediscích PMS, věznicích a vazebních věznicích mají hodnotitelé za úkol zpracovávat nástroje s vybranými odsouzenými, kteří žádají o podmíněné propuštění (u PMS odsouzení podmíněně propuštění s uloženým probačním dohledem). Ve Věznici Jiřice se na zpracovávání nástrojů spolupodílejí 2 speciální pedagogové a 1 sociální pracovnice.

(35) Projekt Šance. In *Vězeňský občasník*. Most: o.s. Mosty, 2007, č.1, s.3.

(36) HŮRKA, J. a PETRAS, M. Hodnocení. In *České vězeňství*. Praha: VS ČR, 2007, ročník 15, č.3, s.8.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Prezentace programu „Zastav se, zamysli se a změň se“

Posouzení efektivity programu „Zastav se, zamysli se a změň se“ u odsouzených ve věznici s ostrahou je nejen součástí praktické části práce, ale výsledky pilotního ověřování by měly být i základním východiskem při rozhodování o aplikaci programu do běžné penitenciární praxe.

Pilotní program „Zastav se, zamysli se a změň se“ vzešel ze společného projektu Transition facility Twinnig Project – „Podmíněné propuštění s dohledem – parole – rozvoj efektivní spolupráce mezi justičními složkami“. Původem pochází od londýnské probační služby a byl poskytnut k možné realizaci VS ČR a PMS.

V prvotní fázi projektu bylo nutné zajistit překlad pracovního manuálu a rovněž jeho modifikaci na české podmínky. Po dokončení úpravy manuálu následovalo proškolení budoucích lektorů z vybraných věznic a středisek PMS britskými experty, kteří běžně program aplikují ve své praxi.

Do projektu jsou do současné doby zapojeny celkem 3 dvojice lektorů z věznic: Jiřice, Kuřim, Světlá nad Sázavou a 3 dvojice lektorů ze středisek PMS: Praha, Zlín, Plzeň. 1. kolo pilotního ověřování bylo zahájeno v lednu roku 2006 a skončilo v dubu téhož roku. Poté proběhla ve věznicích ještě další 2 kola, která byla ukončena do konce roku 2007.

Program obsahuje celkem 11 společných skupinových sezení a jeho realizace trvá průměrně 3 měsíce. Skupinový výcvik je veden společně 2 lektory dle stanovené struktury obsažené v programovém manuálu. Délka 1 sezení je vždy v rozsahu 2 hodin.

Program je koncipován jako trénink sociálních dovedností s využitím prvků kognitivně behaviorální terapie. Během cvičení je kladen důraz na aktivní účast a spolupráci všech členů skupiny při plnění praktických cvičení. Jednotlivá sezení na sebe logicky navazují a vzájemně se prolínají. Předpokladem pro úspěšné absolvování programu a získání certifikátu je postupné pochopení všech jeho částí (témat) a cílů.

Struktura programu je následující:

ÚVODNÍ SEZENÍ

Cíle sezení

- Vzájemné seznámení členů skupiny mezi sebou a s lektory a dohoda ohledně rámce pro společnou práci.
- Nastínit, čemu se bude program věnovat.

Sezení 1 - PROBLÉMY A TRESTNÁ ČINNOST

Cíle sezení

- Přivítat účastníky a zahájit společnou práci jako skupina.
- Pomoci členům skupiny začít vymezovat jejich problémy.
- Pomoci členům skupiny zhodnotit nevýhody trestné činnosti.

Sezení 2 - VZORCE TRESTNÉHO JEDNÁNÍ

Cíle sezení

- Pomoci členům skupiny uvědomit si faktory, které souvisejí s páčáním jejich trestné činnosti.
- Umožnit členům skupiny uvědomit si úlohu, jakou hrají myšlenky a pocity v trestném jednání.
- Rozvinout povědomí členů skupiny o jejich individuálních vzorcích trestného jednání.
- Umožnit členům skupiny pochopit jejich individuální rizikové faktory.

Sezení 3 - STYLY MYŠLENÍ

Cíle sezení

- Prozkoumat styly myšlení a úlohu, jakou hrají v trestném jednání.
- Rozvinout u členů skupiny dovednosti alternativního myšlení.

Sezení 4 - KAUZÁLNÍ MYŠLENÍ

Cíle sezení

- Názorně ukázat význam domýšlení následků jednání před tím, než se pro nějaké jednání rozhodneme.
- Procvičit plánování a domýšlení následků jednání při řešení problémů.

Sezení 5 - TRESTNÁ ČINNOST JAKO PROBLÉM, KTERÝ LZE ŘEŠIT

Cíle sezení

- Umožnit členům skupiny určit problémy, které nejvíce souvisejí s jejich trestnou činností.
- Podpořit členy skupiny v tom, aby si uvědomili, že trestná činnost je problém, který lze řešit.

Sezení 6 - ZMĚNA A VOLBA

Cíle sezení

- Každý člen skupiny by měl provést vlastní hodnocení svého rizika recidivy a faktorů, které mohou být s tímto rizikem spojeny.
- Každý člen skupiny by měl porozumět pojmům „cyklu změny“, stanovit svou aktuální pozici, cílovou pozici do budoucna a změny, jež bude muset učinit, aby této pozice dosáhl.

Sezení 7 - PLANOVÁNÍ ZMĚN

Cíle sezení

- Pomoci členům skupiny stanovit své osobní cíle ve vztahu k problémům, které musí řešit.
- Poznat, jak může sebeřízení a sebeovládání ovlivnit motivaci ke změně.

Sezení 8 - DOVEDNOSTI SOCIÁLNÍ INTERAKCE

Cíle sezení

- Provést hodnocení problémů v oblasti sociální interakce a jejich vlivu na trestnou činnost a další problematické oblasti.
- Zjistit, do jaké míry jsou trestné činy členů skupiny důsledkem vlivu ostatních.

Sezení 9 - ZAUJÍMÁNÍ HLEDISEK A POSTOJŮ

Cíle sezení

- Analyzovat názory účastníků na trestnou činnost obecně a postoje k jimi spáchané trestné činnosti.
- Zamyslet se nad tím, jaký význam může mít zaujímání omezených hledisek pro trestnou činnost.

Sezení 10 - ZÁVĚREČNÉ SEZENÍ

Cíle sezení

- Zhodnotit, jak se členům skupiny podařilo splnit stanovené cíle.
- Shrnout program a zopakovat pojmy a dovednosti prezentované v rámci programu.
- Oslavit dokončení programu. (viz.příloha č.3) (37)

Plánovaným záměrem projektu ze strany VS ČR je postupné zkvalitňování resocializačního procesu u osob, jenž opakovaně páchají trestnou činnost. Ve věznici je program zahrnut do oblasti speciálně výchovných aktivit. Po absolvování tréninku se na každého člena skupiny zpracovává komplexní hodnotící zpráva, které v sobě zahrnuje popis:

1. Jak klient pochopil podstatu a cíle programu.
2. Jak se vyvíjel v oblasti myšlení, postojů a způsobu chování během jednotlivých sezení.
3. Míra zapojení; přístup k samotné činnosti ve skupině; interpersonální vztahy; schopnost spolupracovat a dodržovat pravidla skupiny.
4. Jakých je klient schopen změn po absolvování tréninku v oblasti alternativního myšlení (co přijal za své; co nového se naučil; co je schopen aplikovat v osobním životě).
5. Prognóza úspěšnosti tréninku; vyhodnocení účelnosti ve vztahu ke klientovi.
6. Doporučení pro další práci s klientem.

Výsledky hodnocení jsou přikládány k žádostem odsouzených o podmíněné propuštění jako další možný podklad, jenž by měl soudcům napomáhat při konečném rozhodování. Účast odsouzených v programu je prozatím dobrovolná, přičemž samotný výběr členů skupiny provádějí lektoři programu ve spolupráci s kmenovými vychovateli a dalšími specialisty oddělení výkonu trestu.

Maximální počet členů ve skupině po dobu trvání programu je vždy omezen na počet 12 odsouzených. Skupina je uzavřená, což značí, že během trvání výcviku nelze přijímat nové zájemce. Pro případ absence některého ze členů skupiny na sezení je povoleno vykonat maximálně 2 individuální nahrazující konzultace.

(37) Pracovní manuál programu „Zastav se, zamysli se a změň se“. Praha: GŘ VS ČR, 2005, s. 2-65.

3.2 Cíl praktické části

Při posuzování efektivity programu „Zastav se, zamysli se a změň se“ (dále jen „3Z“) je cílem a účelem průzkumného šetření:

- 1.) **Ověřit možnost aplikace programu „3Z“ u odsouzených ve věznici s ostrahou.**
- 2.) **Zjistit postoje účastníků k programu „3Z“.**

Cíl rovněž koresponduje s požadavky věznice využívat program v rámci cíleného působení na odsouzené, kteří v minulosti opakovaně páchali trestnou činnost.

Je třeba konstatovat, že **ověření** takto zadaných **cílů bude sloužit zejména aktuálním potřebám Věznice Jiřice** při plánování strategie činností s odsouzenými v oblasti programu zacházení. Zjištěné závěry mohou pouze posloužit jako podklad při úvahách o plošné aplikaci programu do všech věznic.

3.2.1 Stanovení předpokladů

Pro ověření **možnosti aplikace programu „3Z“ z pohledu odsouzených** ve věznici s ostrahou byly stanoveny následující předpoklady:

1. **Nejméně polovina účastníků programu je schopna pochopit výklad a zadání.** (ověřováno pomocí formuláře vyhodnocení programu pro odsouzené - položkou č.1a)
2. **Více než 90% odsouzených je schopno během programu spolupracovat ve skupině.** (ověřováno pomocí formuláře vyhodnocení programu pro odsouzené - položkou č.3b)
3. **Více než 70% odsouzených chápe podstatu a cíle programu.** (ověřováno pomocí formuláře vyhodnocení programu pro odsouzené - položkou č.1)

Pro ověření **možnosti aplikace programu „3Z“ z pohledu lektorů** byl stanoven následující předpoklad:

4. **Program „3Z“ je vhodný realizovat u odsouzených ve věznicích s ostrahou.** (ověřováno kazuistikou vybraného případu, vzájemnou konzultací lektorů programu s využitím poskytování zpětné vazby po jednotlivých sezeních, pozorováním odsouzených v průběhu programu)

Pro **zjištění postoje odsouzených k programu „3Z“** byly stanoveny předpoklady:

5. **Více než 2/3 odsouzených hodnotí program jako účelný.** (ověřováno pomocí formuláře vyhodnocení programu pro odsouzené - položkou č. 5)

6. **Více než polovina účastníků v průběhu programu zaznamenala u sebe vývoj v oblasti myšlení, postojů a způsobu chování.** (ověřováno pomocí formuláře vyhodnocení programu pro odsouzené - položkou č. 2, 4)

Znění uvedených položek formuláře vyhodnocení programu pro odsouzené obsahuje příloha č. 2.

3. 3 Použité metody

Pro získávání a zpracování údajů praktické části bylo použito kombinace několika metod:

- **krátkodobé šetření** v rozsahu od ledna 2006 do prosince 2007,
- jako hlavní metoda zkoumání byla použita **vnitřní obsahová analýza produktů** za pomoci sekundárního zpracování původních institucionálních dokumentů „**Vyhodnocení programu pro odsouzené**“, jenž má formu písemného hodnocení účastníků programu za pomoci uzavřených výběrových otázek a zpětné vazby z programu formou otevřených otázek; osobní karta odsouzeného; osobní spis odsouzeného);
- **rozhovor** (vzájemná konzultace a zpětná vazba) lektorů programu;
- **krátkodobé přímé pozorování** projevů chování odsouzených v průběhu 3 kol realizace výcvikového programu;
- **kazuistická metoda** vybraného případu, jenž má sloužit k dokreslení zkoumané problematiky v rovině kontinuální práce s odsouzeným.

Krátkodobého šetření a obsahové analýzy bylo použito k posouzení možnosti aplikace programu „3Z“ a postoji k tomuto programu ze strany odsouzených. Metody rozhovoru, pozorování a kazuistiky bylo použito k posouzení možnosti aplikace programu „3Z“ pro odsouzené v ostraze z pohledu lektorů programu. Zmíněných metod bylo možno využít s ohledem na skutečnost, že autorka práce je současně spolulektorem posuzovaného programu. Ačkoliv při získávání faktů bylo uplatněno více nepřímé metody rozboru dokumentace, výhoda je spatřována v její nonreaktivitě (neovlivnitelnost šetření vlastní změnou). Pro zajištění přehlednosti při interpretaci výsledků šetření bylo přistoupeno k vytvoření pracovních tabulek a grafů.

3.4 Popis zkoumaného vzorku a průběh šetření

Průzkumné šetření, do něhož bylo zařazeno celkem **35 odsouzených mužů z věznice s ostrahou**, proběhlo v období od ledna roku 2006 do konce roku 2007 ve Věznici Jiřice. Údaje získané šetřením jsou předmětem závěrečných i průběžných výstupů celkem 3 fází pilotního ověřování programu „3Z“.

Výběr zkoumaného vzorku byl záměrný, přičemž kritéria výběru byla následující:

Kritéria pro zařazení:

- odsouzení z věznice s ostrahou
- žadatelé o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody motivovaní k účasti v programu
- pachatelé opakované trestné činnosti
- schopni porozumět základním instrukcím, informacím a jednoduchému textu (dle individuálního posouzení lektorů)

Kritéria pro nezařazení:

- pachatelé domácího násilí
- pachatelé sexuálně motivovaných trestných činů
- duševně nemocní v akutním, neošetřeném stavu (dle individuálního posouzení lektorů)
- klienti nacházející se v krizové životní situaci
- agresivní klienti

Skupina měla být homogenní s ohledem na pohlaví, národnost, věk, atd. Lektori při výběru vycházeli ze znalostí osobností odsouzených, studia odborné dokumentace (osobní karty, osobního spisu), konzultací s kmenovými vychovateli a specialisty příslušných výchovných kolektivů.

Vzorek vytipovaných odsouzených byl rovnoměrně rozdělen do 3 skupin, přičemž každá skupina odsouzených byla v rámci programu zacházení postupně zařazena do programu (viz. Tab.č.1).

Tab. č. 1: Klienti pilotního programu

Počet odsouzených v programu	1.kolo	2.kolo	3.kolo
Původně zařazeno	12	12	12
Absolvovalo	12	12	11

Během výběru bylo záměrem zařadit do společných skupin odsouzené z běžných výchovných kolektivů, kolektivu mladých dospělých a odsouzené z bezdrogové zóny a to z důvodu posouzení možnosti širší aplikace v praxi.

V průběhu všech 3 fází docházelo k pravidelným společným konzultacím obou lektorů a rovněž i k poskytování zpětné vazby z jednotlivých sezení. Pilotní ověřování bylo ve fázi 1 a 2 předmětem supervize zajišťované paní Zuzanou Stancovou (autorkou formuláře „Vyhodnocení programu pro odsouzené“).

Na konci všech pilotních fází bylo lektory zajištěno vyplnění formulářů Vyhodnocení programu pro odsouzené z pohledu absolventů výcviku určených k dalšímu zpracování. Lektory bylo vyhotoveno i několik kazuistik, jenž měly postihnout vývoj klientů v průběhu i po absolvování programu. V praktické části je použita 1 kazuistika, kterou zpracovala autorka práce osobně z pozice lektora programu.

Ve vyhodnocení možnosti aplikace programu „3Z“ lektory bylo využito i praktických poznatků získaných záměrným pozorováním způsobu chování a přístupu všech členů skupiny v průběhu jednotlivých sezení.

3.5 Výsledky a jejich interpretace

Výsledkem hodnocení programu odsouzenými jsou písemné údaje o jejich subjektivním vnímání členěné do několika kategorií:

- Dodržování postupu
- Skupinová práce
- Podstata a cíle programu
- Prognóza úspěšnosti
- Změny v oblasti myšlení

Podkladem pro zjištění, zda **1. Nejméně polovina účastníků programu je schopna pochopit výklad a zadání** bylo hodnocení provedeno odsouzenými dle předem připravené škály.

Hodnocení 1-5

1. Velmi nízká úroveň
2. Nízká úroveň
3. Dobrá úroveň
4. Vysoká úroveň
5. Velmi vysoká úroveň

Zvolené škály bylo použito i v dalších oblastech hodnocení programu společně s dalšími škálami, které obsahují pracovní tabulky č. 3 – 7.

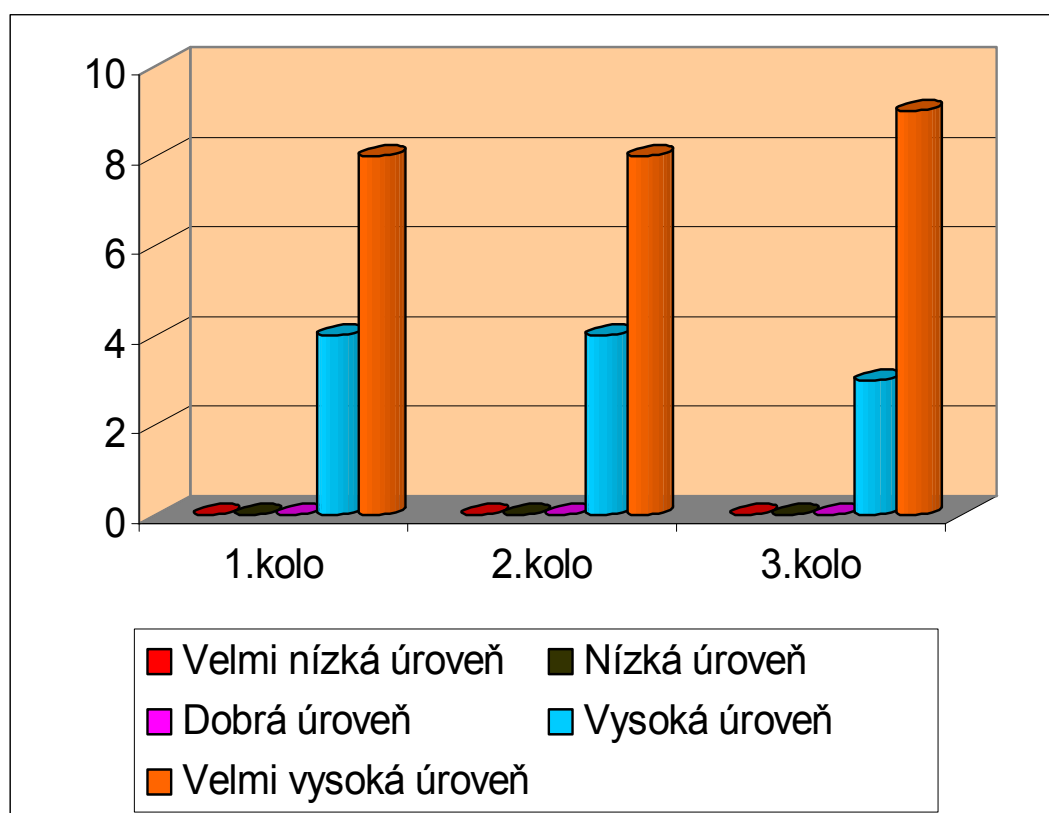
Při zkoumání, jak **odsouzení (klienti) správně pochopili výklad a zadání cvičení** během programu bylo zjištěno, že ve všech 3 fázích projektu hodnotili tuto oblast pouze hodnotami **4 a 5** dle škály (viz.Tab.č.2 a Graf č.1).

Tab. č. 2: Dodržování postupu

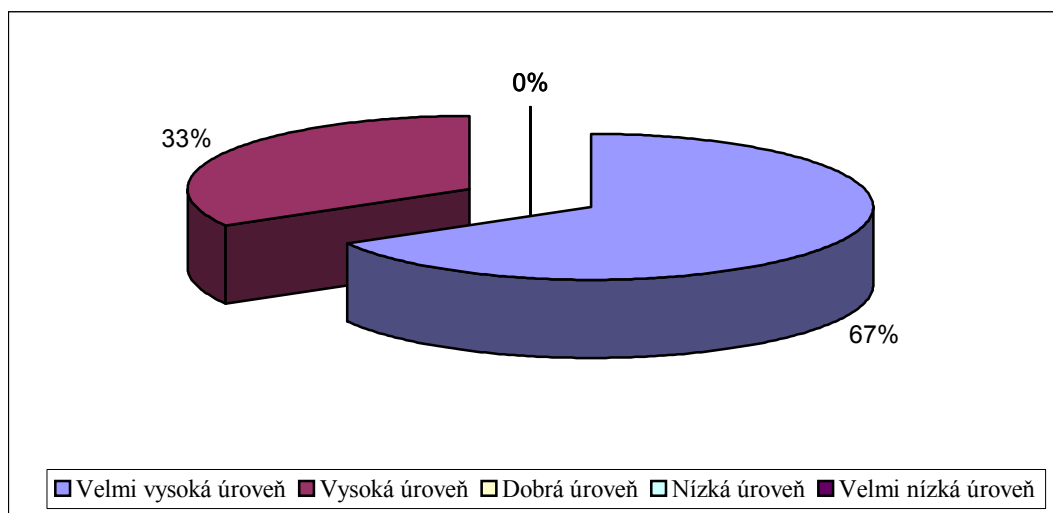
Cvičení byla správně pochopena, klienti porozuměli výkladu a zadání			
Hodnocení	1.kolo	2.kolo	3.kolo
Velmi nízká úroveň 1	0	0	0
Nízká úroveň 2	0	0	0
Dobrá úroveň 3	0	0	0
Vysoká úroveň 4	4	4	3
Velmi vysoká úroveň 5	8	8	9

Skutečnost, jak hodnotí odsouzení srozumitelnost programu, tedy zda: *Cvičení správně pochopili, porozuměli výkladu a zadání* mimo údajů v Tab. č.2 konkrétně zachycují Graf č.1 a následně Grafy č. 1.1, č. 1.2. a č.1.3 (v procentech)

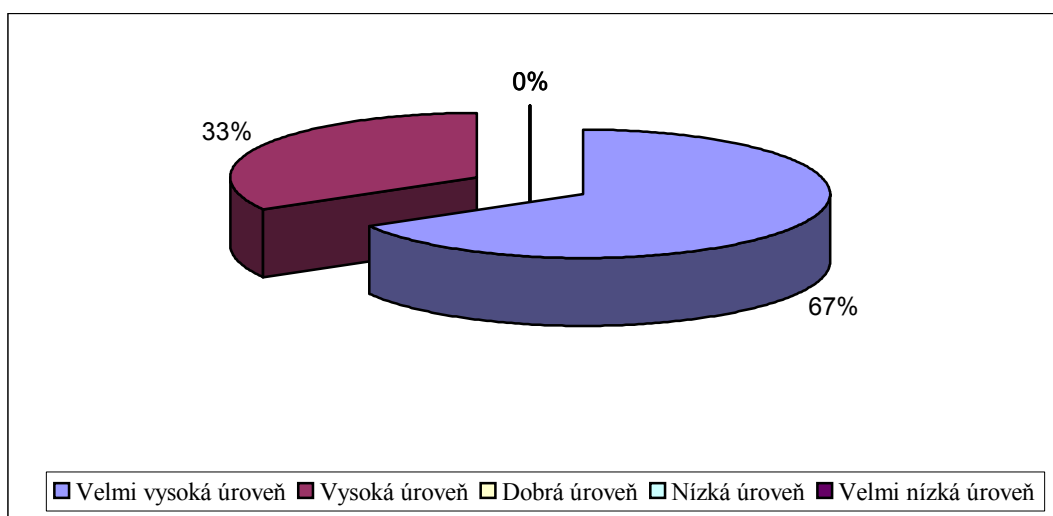
Graf č.1: Srozumitelnost programu

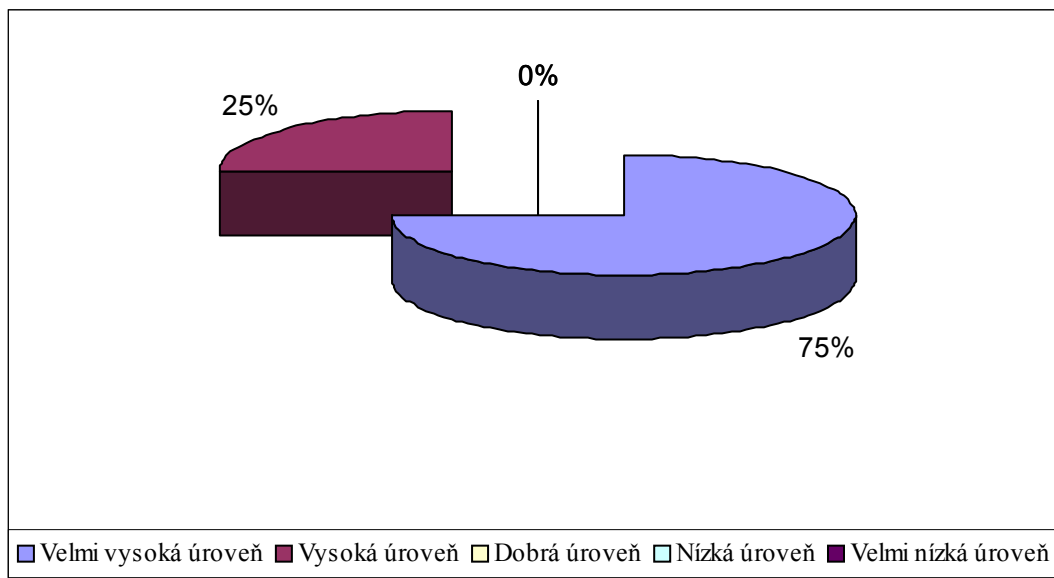
Graf č. 1.1: Srozumitelnost programu v 1. kole

Graf č. 1.2: Srozumitelnost programu ve 2. kole

Graf č.1.3: Srozumitelnost programu ve 3. kole

Ze zjištěných hodnot vyplývá, že **100 % účastníků programu ve všech fázích ověřování správně pochopilo jednotlivá cvičení, porozumělo i výkladu a zadání.** Předpoklad, že *1. Nejméně polovina účastníků programu je schopna pochopit výklad a zadání se potvrdil*, přičemž nelze opominout vysoké osobní hodnocení odsouzenými.

Další součástí šetření bylo ověření skutečnosti, zda **2. Více než 90% odsouzených je schopno během programu spolupracovat ve skupině.**

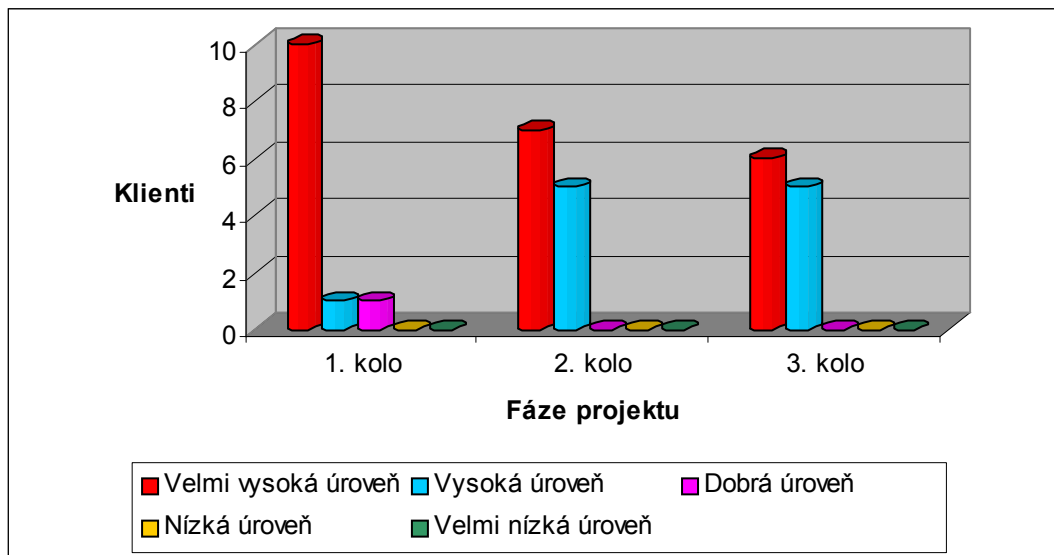
Ze zjištěných hodnot obsažených v **Tab. č. 3** a **Grafů č. 2, č. 2.1, č. 2.2 a č.2.3** vyplývá, že v **1.kole 10 (84%)** klientů programu hodnotilo schopnost skupinové práce **na velmi vysoké úrovni, 1 (8%) na vysoké úrovni a 1 (8%) na dobré úrovni.** V dalších fázích pilotu bylo hodnocení následující: **2. kolo – 5 (42 %) na vysoké úrovni, 7 (58%) na velmi vysoké úrovni. 3. kolo – 5 (45 %) na vysoké úrovni, 6 (55%) na velmi vysoké úrovni.**

Předpoklad, že *2. Více než 90% odsouzených je schopno během programu spolupracovat ve skupině se potvrdil*, neboť bylo zjištěno, že všichni klienti programu byli schopni velmi dobře spolupracovat ve skupině. Ačkoliv jde pouze o subjektivní hodnocení účastníků programu, lze se přesto domnívat, že program může být pro odsouzené vhodný zejména tím, že umožňuje využívat produktů vzájemného působení (ovlivňování) v rámci skupinové dynamiky. Odsouzení se v průběhu programu setkávají s různými pohledy na věc i způsoby řešení, což umožňuje pouze práce ve skupině.

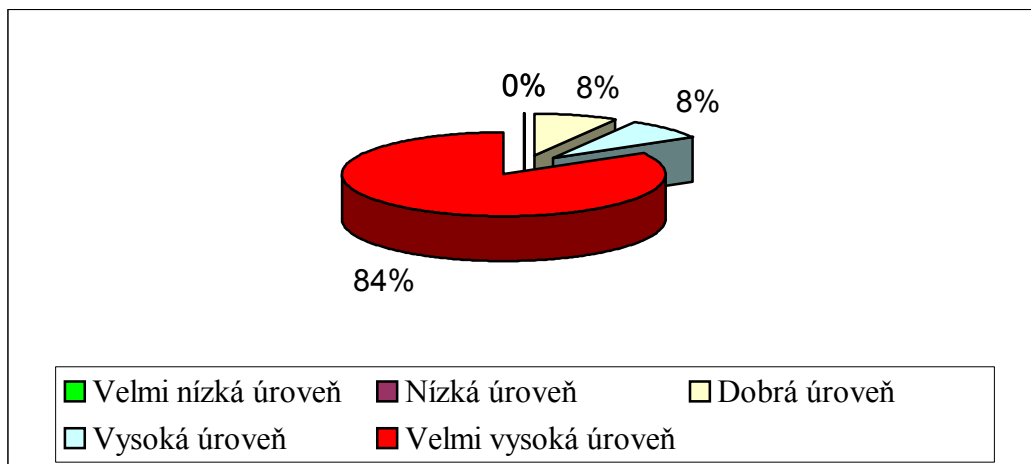
Tab. č. 3: Skupinová práce

Schopnost klientů pracovat ve skupině			
Hodnocení	1.kolo	2.kolo	3.kolo
Velmi nízká úroveň 1	0	0	0
Nízká úroveň 2	0	0	0
Dobrá úroveň 3	1	0	0
Vysoká úroveň 4	1	5	5
Velmi vysoká úroveň 5	10	7	6

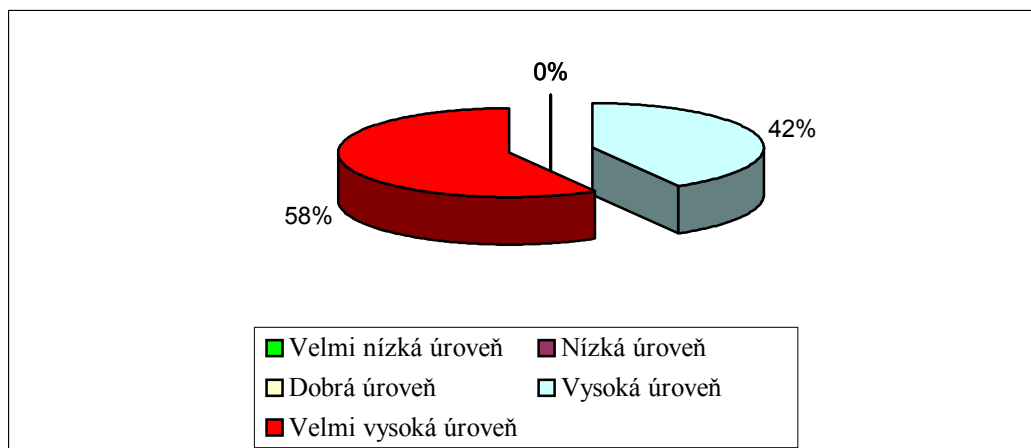
Graf č. 2: Schopnost klientů pracovat ve skupině

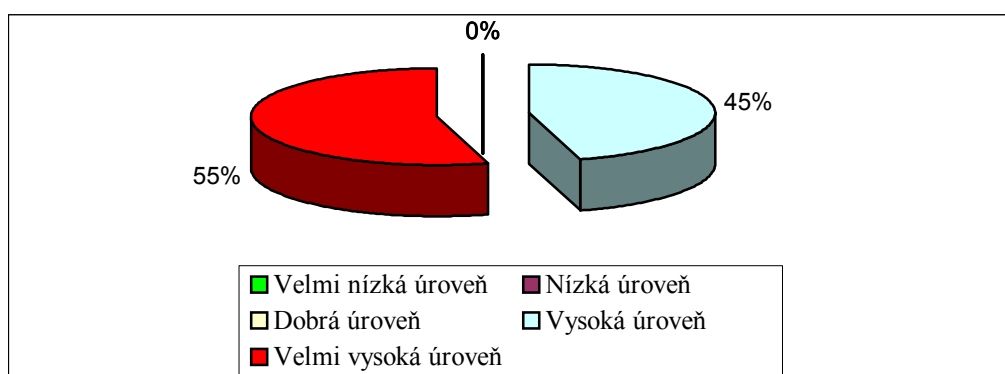
Graf č. 2.1: Schopnost práce ve skupině v 1. kole

Graf č. 2.2: Schopnost práce ve skupině ve 2. kole

Graf č. 2.3: Schopnost práce ve skupině ve 3. kole

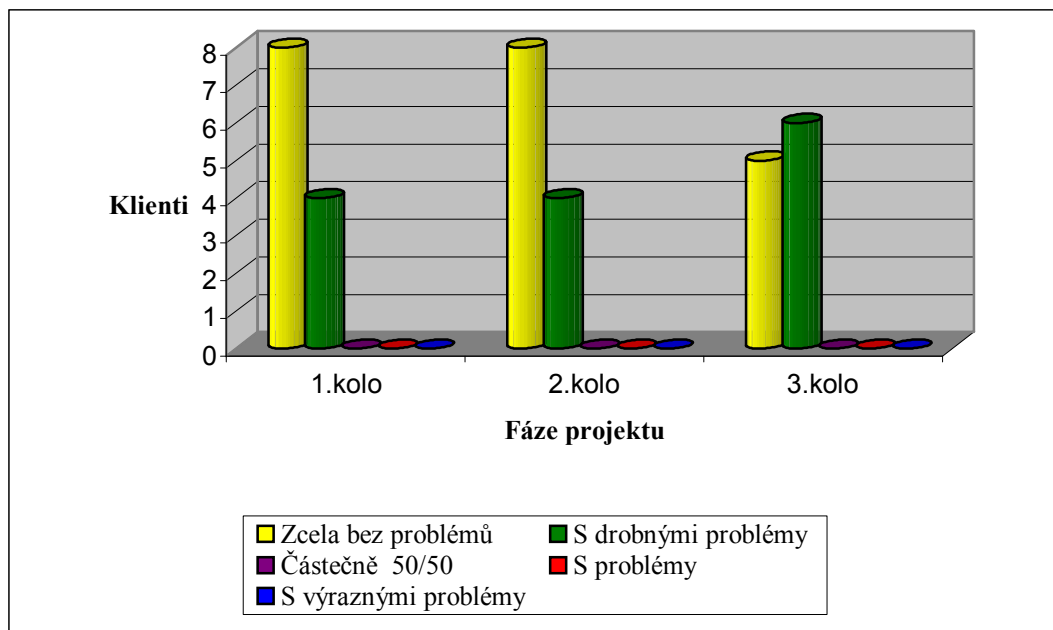

Další část interpretace výsledků šetření popisuje, do jaké míry byli odsouzení schopni pochopit podstatu a cíle programu. Pro zjištění této skutečnosti bylo použito jiné škály hodnocení (viz. Tab. č.4). Z výsledků šetření vyplývá, že z **celkového počtu 35 účastníků programu jich 21 pochopilo** podstatu a základní cíle programu **zcela bez problémů** a **14 s drobnými problémy** (viz. Tab. č.4 a Graf č. 3).

Tab. č. 4: Podstata a cíle programu

	1.kolo	2.kolo	3.kolo	celkem
Pochopil jsem podstatu a cíle programu				
Zcela bez problémů	8	8	5	21
S drobnými problémy	4	4	6	14
Částečně 50/50	0	0	0	0
S problémy	0	0	0	0
S výraznými problémy	0	0	0	0

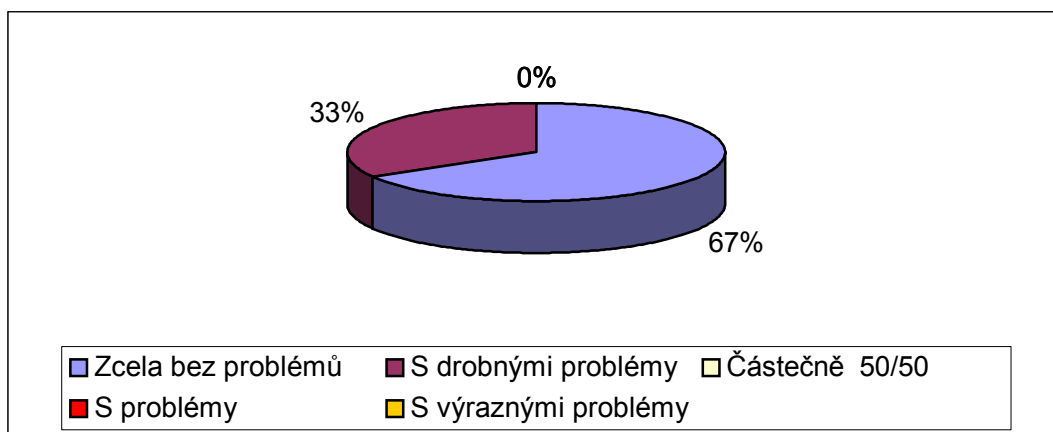
Graf č. 3: Pochopení zadání programu

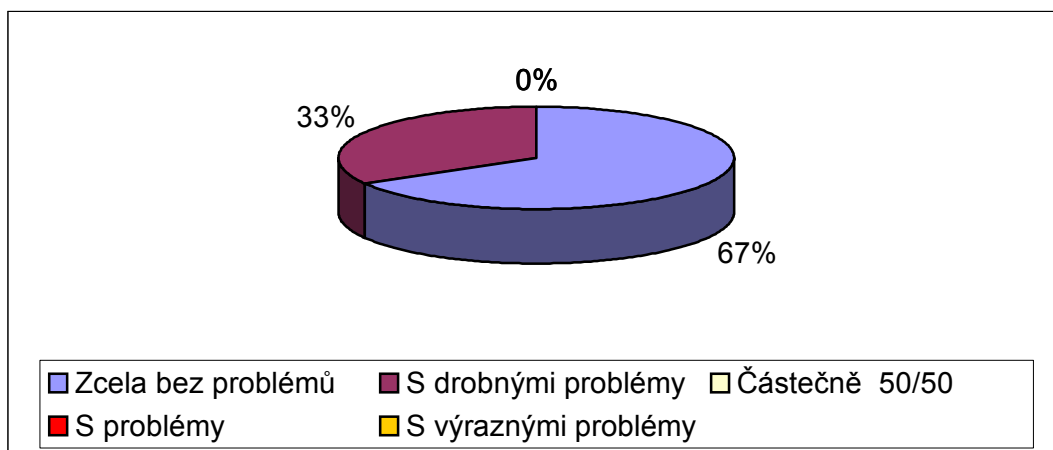
Z hlediska fází projektu je v Grafech č. 3.1, č. 3.2 a č. 3.3 znázorněno hodnocení účastníků v procentuálním složení. V **1. kole** programu pochopilo **8 (67%)** odsouzených podstatu a cíle programu **zcela bez problémů** a **4 (33%) s drobnými problémy**. Ve **2. kole** rovněž **8 (67%)** odsouzených **zcela bez problémů** a **4 (33%) s drobnými problémy**. Ve **3. kole** pak **5 (45%)** odsouzených **zcela bez problémů** a **6 (55%) s drobnými problémy**.

Schopnost pochopit základní filozofii a podstatu programu byla u absolventů klíčová, neboť tato skutečnost byla hlavním faktorem při vyhodnocení možnosti další aplikace. Ve výzkumném vzorku bylo průměrné dosažené vzdělání u klientů na úrovni vyučen, přičemž více než 60% odsouzených dosáhlo pouze základního vzdělání. Předpoklad, že **3. Více než 70% odsouzených chápe podstatu a cíle programu lze tedy potvrdit**, neboť z celkového počtu klientů zařazených do programu chápali podstatu a cíle programu byť s drobnými problémy všichni.

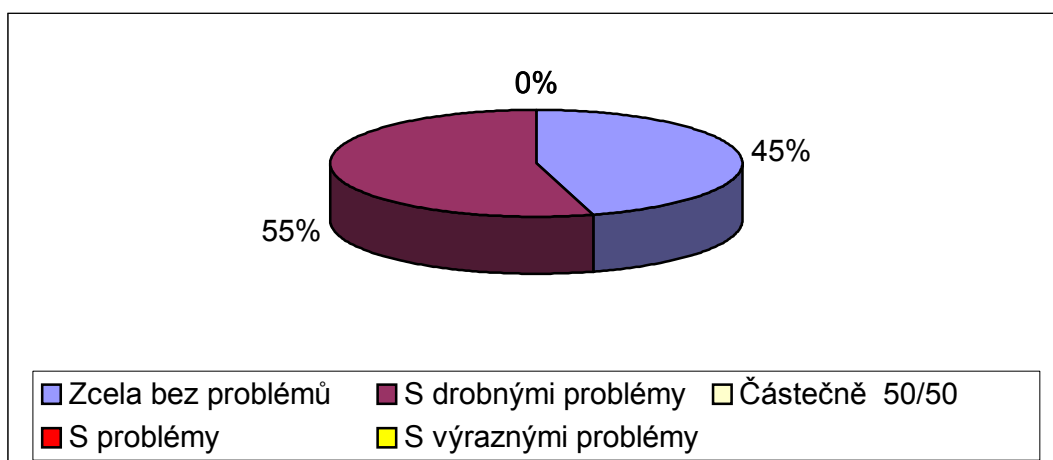
Graf č. 3.1: Pochopení zadání programu v 1. kole

Graf č. 3.2: Pochopení zadání programu ve 2. kole

Graf č. 3.3: Pochopení zadání programu ve 3. kole

K ověření předpokladu 4. **Program „3Z“ je vhodný realizovat u odsouzených ve věznicích s ostrahou z pohledu lektorů** byla východiskem vzájemná diskuse, jenž obsahově směřovala k analýze silných a slabých stránek programu a dále popis vývoje klienta v průběhu programu prostřednictvím kasuistické metody. Samotný rozhovor byl zaměřen na hodnocení programu z několika aspektů.

1. Silné a slabé stránky programu
2. Způsob práce se skupinou

1. Silné stránky a slabé stránky programu

- vhodné zacílení na skupinu klientů
- dobrá návaznost jednotlivých cvičení
- jasná osnova programu
- vhodná praktická cvičení obsažena v programu
- pro klienty srozumitelný
- v podmínkách VTOS je výhodou realita při posuzování nevýhod trestné činnosti
- ve VTOS není problém, aby se skupina sešla v daném čase
- pro klienty nový a netradiční způsob práce
- jednoznačně daná pravidla a postup – zjednodušení práce
- nejasnost některých částí cvičení – nejednoznačnost pojmů (chybí jasné vysvětlení, špatná uchopitelnost)
- někdy zřejmě nepřesný překlad komplikuje pochopení
- malý prostor pro zásadní témata
- náplň sezení náročná na čas a není dostatečný prostor pro hlubší analýzu problémů a dostatek zpětné vazby od všech členů skupiny

2. způsob práce se skupinou (jak se dařilo pracovat se skupinou klientů)

- jiný pohled na klienta a na jeho problémy
- alternativní způsob práce s klientem
- využití skupinové dynamiky

- objevení nových možností a využití spolupráce v lektorské dvojici
- aktivní skupina
- rovnoměrné zapojení
- dostatek zpětné vazby; žádná téma během sezení
- dobře nastaveno na podmínky VTOS
- vstřícnost a upřímnost klientů
- změna v přístupu práce s odsouzenými
- náročné na dodržení časového limitu v průběhu sezení, pokud se někdo více otevře
- skupina 12 členů se zdála být velká

KAZUISTIKA KLIENTA PROGRAMU „3Z“

Odsouzený J.D. nar. 1967 je rozvedený, otcem 3 dcer. Poprvé se oženil v roce 1987. Z tohoto manželství se narodily 2 dcery. 1 je již zletilá, 2. studuje střední školu. Toto manželství bylo rozvedeno po 15 letech existence. Jako důvod rozvodu uvedl dlouholeté neshody převážně v otázkách financí. Z rodiny odešel bez jakýchkoliv prostředků a žil po ubytovnách. Má stanovenou vyživovací povinnost 3.200,- Kč. Vzhledem k tomu, že bývalé manželce zanechal veškerý majetek, domníval se, že není povinen výživné platit. S dcerami mu nebyl ze strany bývalé manželky umožněn kontakt. V roce 2003 navázal vztah se současnou družkou, která je o 14 let mladší. V říjnu 2005 se jim narodila dcera.

Trestná činnost: 4x soudně trestán, potřetí ve VTOS. Převážně trestán za majetkovou trestnou činnost a neplnění vyživovací povinnosti. Nyní souzen pro 3 tresty: 1 - § 9/2-247/1b,2 – 1 rok OS NEPO – jedná se o přeměnu PO trestu. 2 - § 213/1,3 – 3 měs. OS NEPO. 3 - § 213/1; 238/1,2; 197/1a – 1 rok OS NEPO – trest úhrnný.

Důvodem pro zařazení do programu „3Z“ byla celková osobnost pachatele, která se v průběhu VTOS měnila a to od laxního postoje, přes nesouhlas s přijmutím odsouzení pro § 213, až k zájmu odsouzeného o řešení jeho situace. O účast v programu měl sám velký zájem. Během programu u něho došlo k následujícím změnám. Po intenzivním působení specialistů má snahu řešit nejen následky vzniklé jeho trestnou činností, ale i svůj osobní vztah s družkou, která jej v současné době přestala kontaktovat a nechce mu poskytnout zázemí, se kterým po VTOS počítal. V rámci programu se naučil zejména analyzovat výhody a nevýhody trestné činnosti, při řešení problémů více využívat alternativního myšlení. Při stanovování svých cílů pochopil nutnost realizace dílčích cílů, které bude schopen průběžně plnit. Uvědomil si dobře svou současnou situaci, zdokonalil se v právním vědomí a již pracuje na řešení svých problémů:

- kontaktoval soud – splácí dluhy na výživném;*
- po 2leté pauze navázal kontakt s rodiči;*
- stále se snaží o udržení kontaktu s družkou;*
- oslovil i své dcery.*

Po absolvování programu aktivně spolupracuje s PMS ČR, hledal si vhodné zaměstnání s ubytováním. Z jeho strany docházelo k častým individuálním pohovorům se specialisty, ze kterých bylo patrné, že požadoval pomoc i od odborného personálu.

V prosinci 2007 byl soudem podmíněně propuštěn a byl mu stanoven probační dohled na dobu 4 let. Zpětným dotazem s probační úřednicí bylo zjištěno, že prozatím plní podmínky probačního dohledu a rovněž je zapojen do resocializačního programu pro osoby propuštěné z VTOS BETA.

Z výše prezentovaných zkušeností lektorů, jenž postupně získali při realizaci projektu a rozbořem konkrétního vývoje klienta programu lze dojít k závěru, že **4. Program „3Z“ je vhodný realizovat u odsouzených ve věznici s ostrahou** a to i s ohledem na použité metody při posuzování tohoto předpokladu. Je pravdou, že posuzování předpokladu z větší části vychází z přímé praxe a zkušeností lektorů v průběhu programu, ale na druhou stranu v sobě zahrnuje pohled účastníků programu i z „druhé strany“.

Následující část práce předkládá výsledky analýzy postoje odsouzených k programu „3Z“ v souladu s předpoklady, že:

5. Více než 2/3 odsouzených hodnotí program jako účelný.

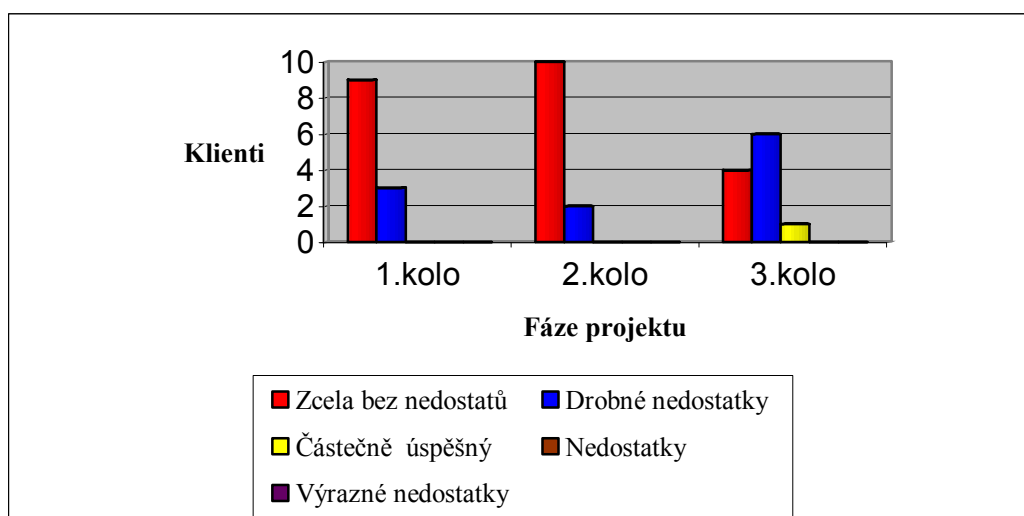
6. Více než polovina účastníků v průběhu programu zaznamenala u sebe vývoj v oblasti myšlení, postojů a způsobu chování.

V Tab. č. 5 a následně v Grafech č. 4, č. 4.1, č. 4.2 a č. 4.3 je znázorněn osobní postoj odsouzených k programu z hlediska jeho úspěšnosti, nebo lépe řečeno smysluplnosti.

Tab. č. 5: Prognóza úspěšnosti

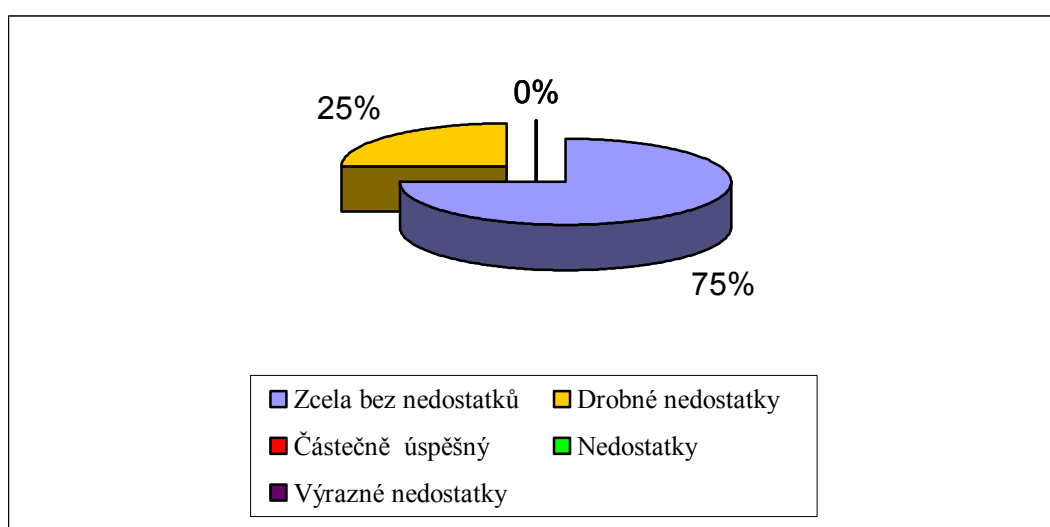
Hodnocení úspěšnosti programu	1.kolo	2.kolo	3.kolo	celkem
Zcela bez nedostatků	9	10	4	23
Drobné nedostatky	3	2	6	11
Částečně úspěšný	0	0	1	1
Nedostatky	0	0	0	0
Výrazné nedostatky	0	0	0	0

Graf č. 4: Úspěšnost programu z pohledu klientů

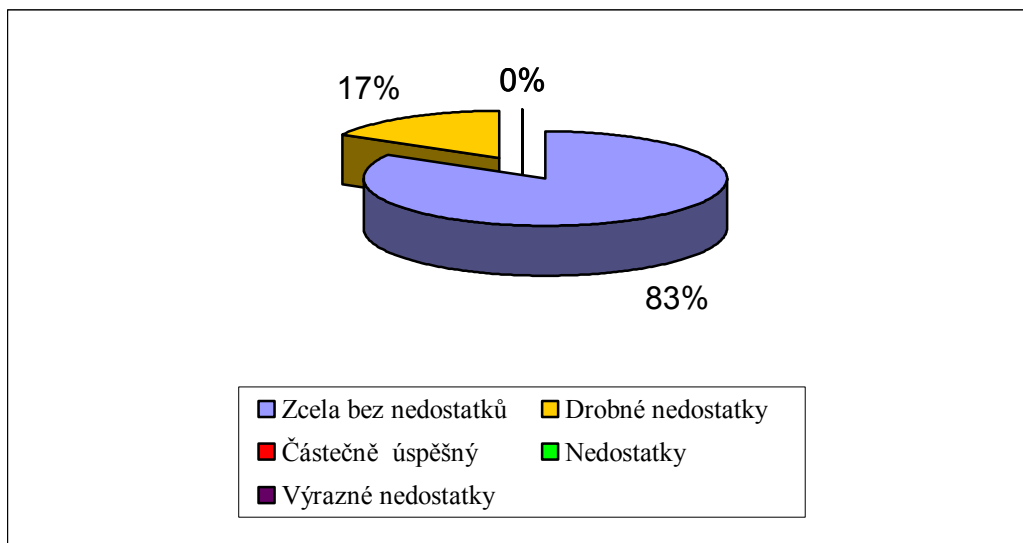

Celkem 23 klientů shledalo program úspěšným a to zcela bez nedostatků, 11 klientů pak úspěšným, s drobnými nedostatky a 1 klient částečně úspěšným. Dle jednotlivých fází projektu je patrné, že v 1. kole hodnotilo program úspěšně zcela bez nedostatků – 9 (75%) odsouzených, úspěšně s drobnými nedostatky 3 (25%). Ve 2.kole 10 (83%) klientů hodnotilo program úspěšně a zcela bez nedostatků a 2 (17%) úspěšně s drobnými nedostatky. Ve 3. kole hodnotili 4 (36%) odsouzení program úspěšně zcela bez nedostatků, 6 (55%) úspěšně s drobnými nedostatky a 1 (9%) částečně úspěšný. Celkově lze tedy říci, že sami odsouzení chápou program jako smysluplnou a účelnou skupinovou aktivitu a předpoklad, že 5. Více než 2/3 odsouzených hodnotí program jako účelný se rovněž potvrdil.

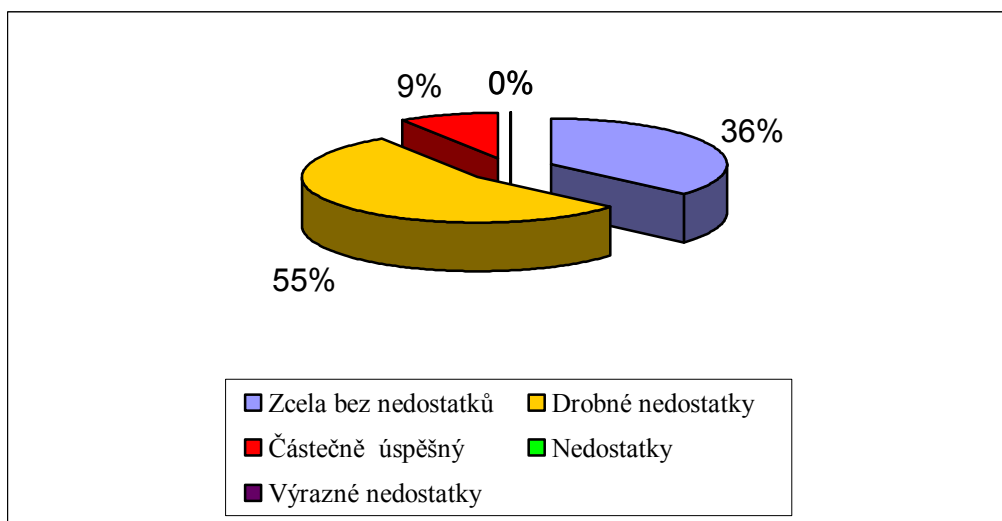
Graf č. 4. 1: Úspěšnost programu – 1.kolo

Graf č. 4. 2: Úspěšnost programu – 2.kolo

Graf č. 4. 3: Úspěšnost programu – 3.kolo

Poslední částí praktické práce bylo posouzení změn v oblasti myšlení, zejména pak dovednosti alternativního myšlení. Údaje tohoto šetření jsou rovněž předmětem subjektivního hodnocení absolventů programu, tak jak vnímali problematiku v průběhu všech sezení. Změna myšlení a posilování způsobu alternativního myšlení ve vztahu k řešení náročných životních situací na rozdíl od rigidního či impulsivního myšlení, je ústředním motivem celého programu. Právě způsob využívání alternativního myšlení by měl odsouzené naučit hledat spojitosti mezi jejich problémy a páčáním trestné činnosti (stereotypním vzorcem patologického chování).

Údaje v Tab. č. 6 a Grafech č. 5, č. 5.1, č. 5. 2 a č. 5. 3 postihují celkové hodnocení vývoje v oblasti myšlení. Klienti zde reagují na skutečnost, zda byli v průběhu

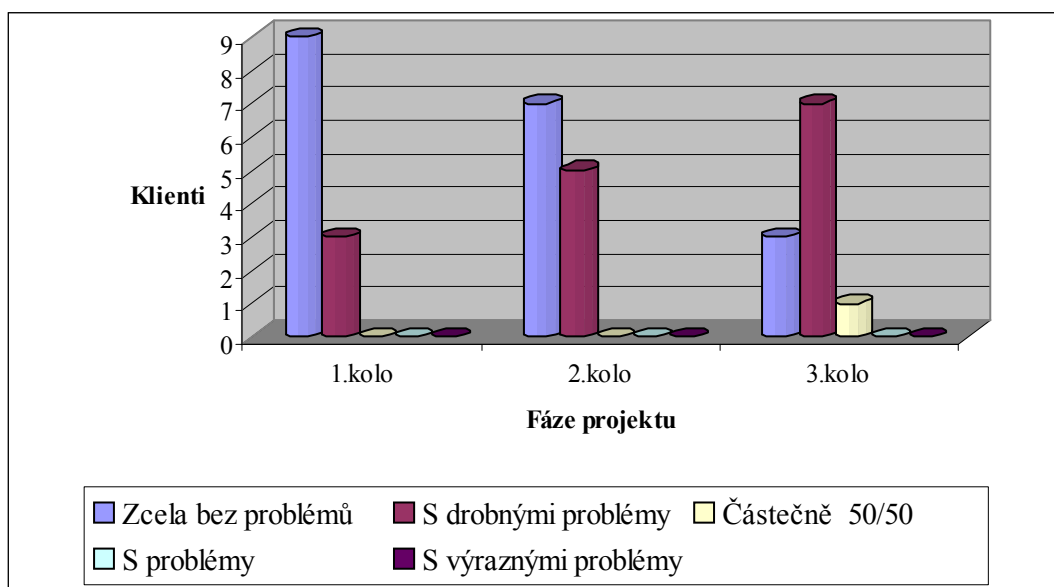
programu schopni dosáhnout náhledu na svou trestnou činnost a dále zda byli schopni provést analýzu výhod a nevýhod trestné činnosti, domýšlet příčiny a následky trestného jednání ve vztahu k nim i k obětem.

Tab. č. 6: Změny v oblasti myšlení

Vývoj v oblasti myšlení	1.kolo	2.kolo	3.kolo	celkem
Zcela bez problémů	9	7	3	19
S drobnými problémy	3	5	7	15
Částečně 50/50	0	0	1	1
S problémy	0	0	0	0
S výraznými problémy	0	0	0	0

Z údajů v Tab. č. 6 a Grafu č. 5 vyplývá, že z celkového počtu 35 klientů zařazených do programu bylo schopno **19** z nich **změn v oblasti myšlení zcela bez problémů**, **15 s drobnými problémy** a **1** klient byl **schopen změny pouze z poloviny**.

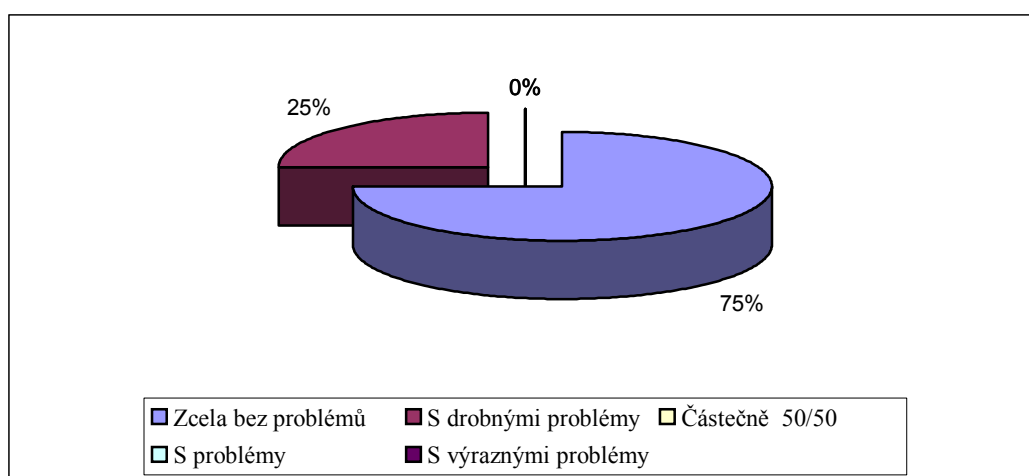
Graf č. 5: Vývoj v oblasti změny myšlení

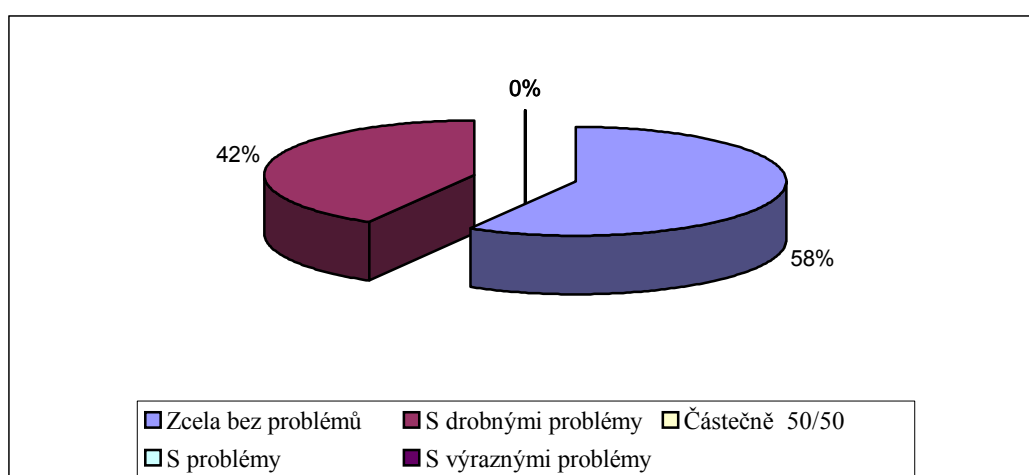
Grafy č. 5. 1, č. 5. 2 a č. 5. 3 vyjadřují vývoj v oblasti myšlení u klientů programu opět dle jednotlivých fází projektu. V 1. kole bylo **9 (75%)** odsouzených schopno změn

v oblasti **myšlení zcela bez problémů** a 3 (**25%**) odsouzení byli schopni změn v oblasti **myšlení s drobnými problémy**. Ve 2 .kole bylo 7 (**58%**) odsouzených schopno změn v oblasti **myšlení zcela bez problémů** a 5 (**42%**) odsouzených bylo schopno změn v oblasti **myšlení s drobnými problémy**. Ve 3. kole byli 3 (**27%**) odsouzení schopni změn v oblasti **myšlení zcela bez problémů**, 7 (**64%**) odsouzených bylo schopno změn v oblasti **myšlení s drobnými problémy** a 1 (**9%**) **odsouzený schopen částečných změn** v oblasti vývoje myšlení. I s ohledem na výsledky hodnocení 3. kola lze konstatovat, že v průběhu programu se z pohledu klientů dařilo docílit žádoucích změn v oblasti myšlení.

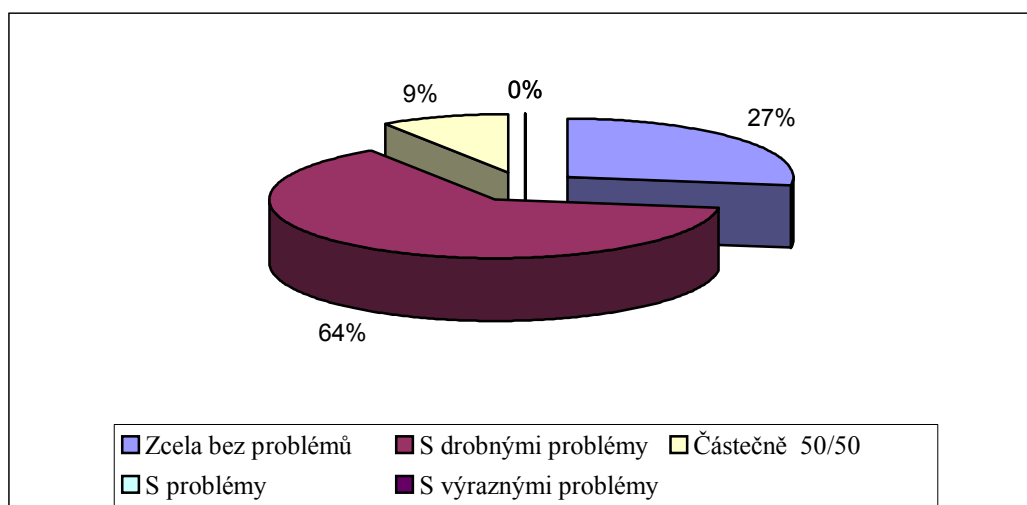
Graf č. 5.1: Vývoj v oblasti změny myšlení – 1. kolo

Graf č. 5.2: Vývoj v oblasti změny myšlení – 2. kolo

Graf č. 5.3: Vývoj v oblasti změny myšlení – 3. kolo

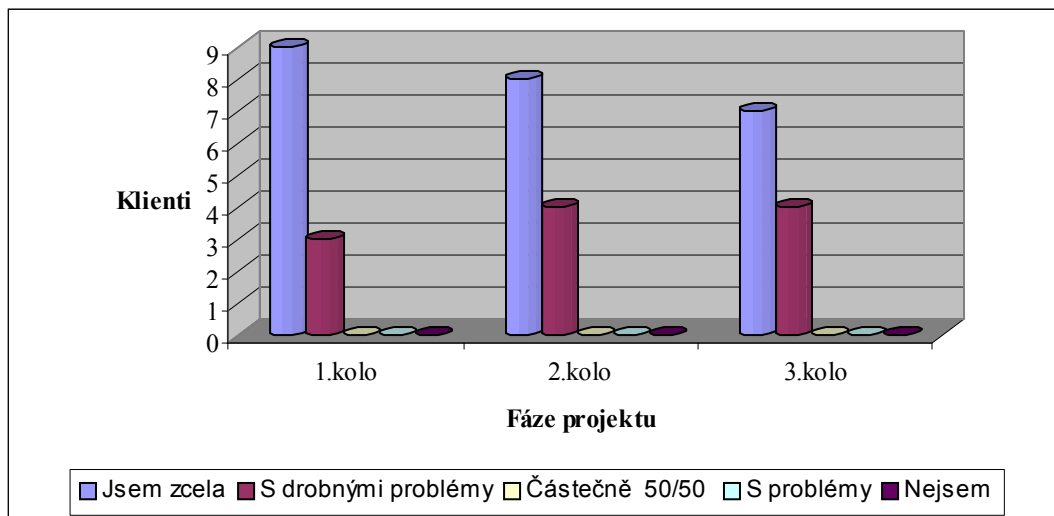

V Tab. č. 7 a Grafu č. 6 je vyjádřeno hodnocení schopnosti změny v alternativním myšlení opět z pohledu klientů programu. Z celkového počtu 35 odsouzených zařazených do programu bylo **24 zcela schopno změny v oblasti alternativního myšlení a 11 odsouzených bylo schopno změny v alternativním myšlení pouze s drobnými problémy.**

Tab. č. 7: Alternativní myšlení

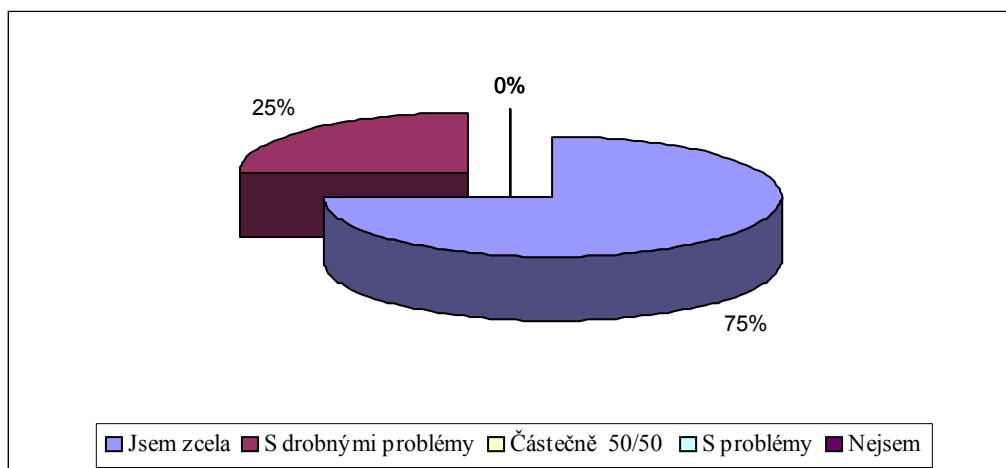
Schopnost změny v alternativním myšlení	1.kolo	2.kolo	3.kolo	celkem
Jsem zcela	9	8	7	24
S drobnými problémy	3	4	4	11
Částečně 50/50	0	0	0	0
S problémy	0	0	0	0
Nejsem	0	0	0	0

Graf č. 6: Schopnost změny v oblasti alternativního myšlení

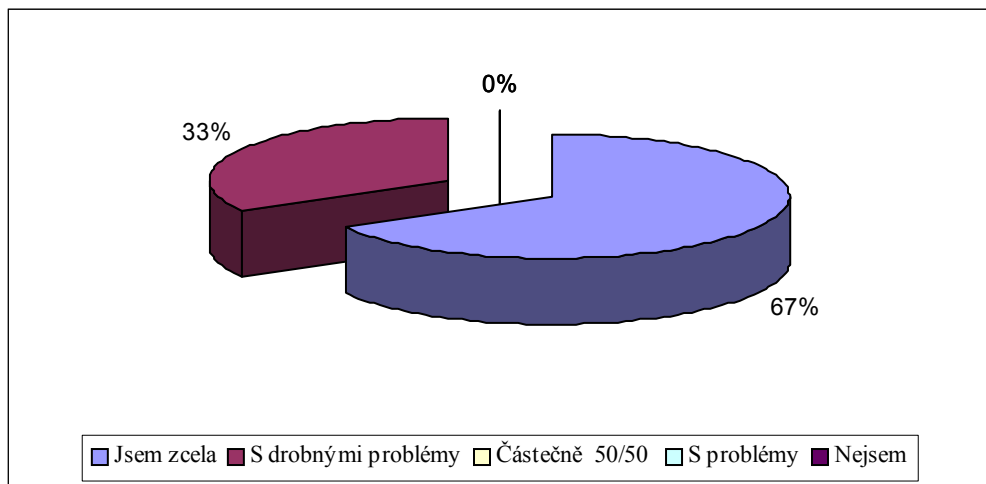

Dle jednotlivých fází projektu (viz. Graf č. 6. 1, č. 6. 2, č. 6. 3) je patrné že v **1. kole** bylo 9 (75%) odsouzených **schopno zcela změny v oblasti alternativního myšlení** a 3 (25%) odsouzení **schopni změn v oblasti alternativního myšlení s drobnými problémy**. Ve **2. kole** bylo 8 (67%) odsouzených **schopno zcela změny v oblasti alternativního myšlení** a 4 (33%) odsouzení **schopni změn v oblasti alternativního myšlení s drobnými problémy**. Ve **3. kole** bylo 7 (64%) odsouzených **schopno zcela změny v oblasti alternativního myšlení** a 4 (36%) odsouzení **schopni změn v oblasti alternativního myšlení s drobnými problémy**. Ze zjištěných výsledků subjektivního hodnocení klientů programu vyplývá, že byli všichni schopni změn v oblasti alternativního myšlení v průběhu programu.

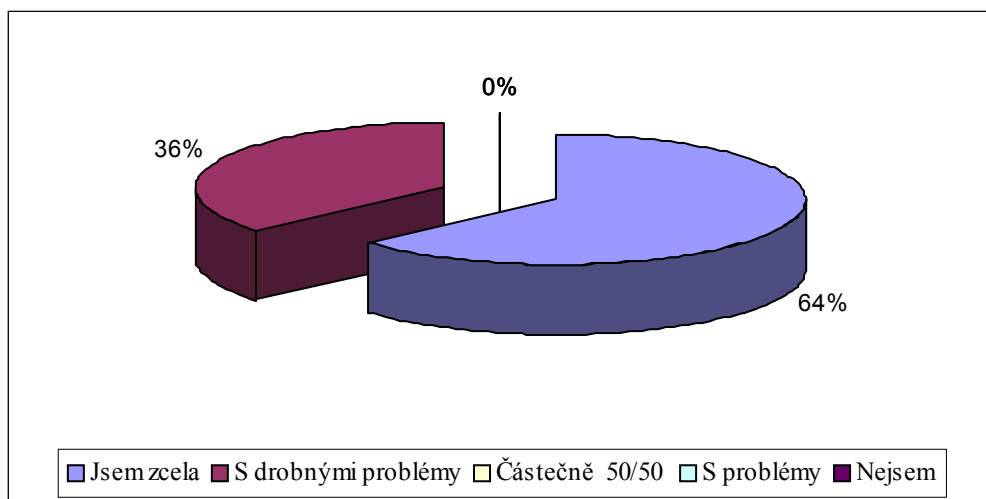
Graf č. 6.1: Schopnost změny v oblasti alternativního myšlení – 1. kolo

Graf č. 6.2: Schopnost změny v oblasti alternativního myšlení – 2. kolo

Graf č. 6.3: Schopnost změny v oblasti alternativního myšlení – 3. kolo

Předpoklad, že **6. Více než polovina účastníků v průběhu programu zaznamenala u sebe vývoj v oblasti myšlení, postojů a způsobu chování se potvrdil.** Rovněž lze konstatovat, že program tak, jak je nastaven a strukturován dal možnost bez výrazných obtíží dosáhnout celkových změn v oblasti myšlení téměř všem odsouzených. Pouze 1 odsouzený hodnotil dosažení celkových změn v oblasti vývoje myšlení jako částečné. Vývoje v oblasti alternativního myšlení s drobnými problémy schopen byl.

3.6 Shrnutí výsledků praktické části

Na základě zjištěných výsledků z praktické části práce lze konstatovat, že skupinový výcvikový program pro odsouzené v ostraze „Zastav se, zamysli se a změň“, jenž má za úkol docílit změn v oblasti myšlení a chování u pachatelů opakované trestné činnosti se ve věznici Jiřice prozatím jeví jako aplikovatelný i vhodný a to jak z pohledu odsouzených, kteří ho měli možnost absolvovat, tak i z pohledu samotných lektorů. V průběhu průzkumného šetření se potvrdilo všech 6 stanovených předpokladů, že:

- 1. Nejméně polovina účastníků programu je schopna pochopit výklad a zadání.**
- 2. Více než 90% odsouzených je schopno během programu spolupracovat ve skupině.**
- 3. Více než 70% odsouzených chápe podstatu a cíle programu.**
- 4. Program „3Z“ je vhodný realizovat u odsouzených ve věznici s ostrahou.**
- 5. Více než 2/3 odsouzených hodnotí program jako účelný.**
- 6. Více než polovina účastníků v průběhu programu zaznamenala u sebe vývoj v oblasti myšlení, postojů a způsobu chování.**

Vybraní odsouzení byli bez výrazných problémů schopni chápat zadání jednotlivých sezení, plnit praktické úkoly a zejména pracovat společně ve skupině. Sami ze svého pohledu shledávají aktuálně tuto aktivitu jako vhodnou i úspěšnou z hlediska obsahu i způsobu práce. Program bylo možno využít při práci s odsouzenými v ostraze.

Dle hodnocení lektorů i klientů se program jeví jako účelný i vzhledem ke skutečnosti, že dává prostor členům skupiny hledat jiné alternativy řešení osobních problémů, které mnohdy souvisí s pácháním trestné činnosti.

Téměř všichni účastníci programu u sebe zaznamenali změny v oblasti myšlení, což je důležitým východiskem i do dalšího období. Ačkoliv praktická část nebyla pojata jako klasický výzkum včetně statisticky podložených hypotéz, samotné výsledky šetření jsou reakcí (zpětnou vazbou) na konkrétní program, který by mohl být aplikován i v dalších věznicích.

4 ZÁVĚR

Problematika zkvalitňování penitenciární péče nejen ve Věznici Jiřice je aktuálním tématem i následujících let. Ačkoliv se doposud nepodařilo snížit počet pachatelů trestné činnosti ani samotný počet odsouzených ve věznicích, je nutné dále hledat co možná nejefektivnější metody a prostředky směřující ke zvyšování úspěšnosti resocializačního procesu osob ve VTOS.

Je pravdou, že nabídka aktivit programu zacházení pro odsouzené ve Věznici Jiřice je do jisté míry ovlivněna finančním, prostorovým i personálním zázemím. Mnohem více bude vždy záležet na tom, jakým způsobem jsou tyto aktivity u odsouzených prezentovány.

Jednoznačně se ukazuje, jak je důležité pracovat s odsouzenými v rámci kontinuálního přístupu, jenž v sobě zahrnuje komplexní a cílený přístup v oblasti penitenciární, ale i velmi důležité postpenitenciární péče. Ve věznici se toto daří zajišťovat ve spolupráci s PMS, Centrem sociálních služeb v Praze, ale i dalšími neziskovými organizacemi, jenž na této péči participují.

Realizace skupinových programů pro odsouzené: ŠANCE, „Získej zaměstnání“ a programu „Zastav se, zamysli se a změň se“ umožnila zainteresovaným zaměstnancům spolupracujících složek využít nové trendy v oblasti práce s odsouzenými.

Celkově lze tedy konstatovat, že:

1. penitenciární péče ve Věznici Jiřice je na kvalitní úrovni a splňuje požadavky kontinuální práce s odsouzeným.

Z výsledků praktické části práce dále vyplývá, že:

2. pilotní program „3Z“ je vhodný a aplikovatelný pro odsouzené ve věznici s ostrahou.

Význam programu „3Z“ spočívá zejména v tom že:

- je vhodně zacílen na skupinu odsouzených;
- má dobrou návaznost jednotlivých cvičení, jasnou strukturu, dobré praktické cvičení;
- nabízí nový způsob práce s odsouzenými a současně nový styl práce lektorů (ve dvojici);
- umožňuje odsouzeným seznámit se a částečně si osvojit potřebné dovednosti pro „fungování v běžném životě“;
- společná setkání umožňují relativizaci problémů jednotlivce (příklad okolí);
- VS ČR nedisponuje běžně takovými druhy programů;
- vhodný pro změnu náhledu odsouzených na trestnou činnost i osobní problémy;
- vhodná aktivita programu zacházení;
- směřuje ke zvyšování sociálních kompetencí odsouzených;
- vede ke snížení negativního vlivu prizonizace;
- působí preventivně ve vztahu k dalšímu páchání trestné činnosti;
- pracuje s trestnou činností a postojem k ní;
- díky skupinové dynamice se mohou odsouzení lépe poznat, často jim chybí reálný sebeobraz;
- může výrazně napomoci odsouzeným při projednávání jejich žádostí o podmíněné propuštění, event. přecházení do věznice s mírnějším režimem;
- dává prostor lektorům více reagovat na rizika a potřeby odsouzených.

5 NÁVRH OPATŘENÍ

1. Návrhy a opatření v oblasti programu zacházení:

- Nadále usilovat o získání finančních prostředků na provoz vzdělávacích rekvalifikačních kurzů.
- Udržet stávající nabídku zájmových aktivit pro efektivní a čínorodé trávení volného času odsouzených.
- Reagovat na zvýšený požadavek soukromých subjektů v otázce zaměstnávání a vytipovat minimálně 50 odsouzených pro pracovní zařazení mimo věznici.
- V roce 2008 ve věznici zrealizovat multidisciplinární seminář na téma: „Spolupráce věznice s neziskovými organizacemi v rámci kontinuální práce s odsouzenými.“

2. Návrhy a opatření v oblasti aplikace programu „Zastav se, zamysli se a změň se“:

- Program realizovat ve věznici i nadále jako součást speciálně výchovných aktivit.
- Ve spolupráci s koordinátory projektu vytvořit školící manuál a následně zajistit proškolení dalších lektorů z vybraných věznic.
- Průběžně zvyšovat odborné kompetence lektorů programu následným vzděláváním v oblasti metod skupinové práce.

6 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

BAJCURA, L. *Práva vězně*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 160 s. ISBN 80-7169-555-6.

COYLE, A. *Řízení věznic v čase změn*. Praha, 2004, příloha časopisu České vězeňství č. 1/2004, 110 s. ISSN 1213-9297.

CZAPÓW, C. a JEDLEWSKI, S. *Resocializační pedagogika*. 1.vyd. Praha: SPN, 1981. 416 s.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

ČERNÍKOVÁ, V. a MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. Praha, 1997. 112 s.

ČERNÍKOVÁ, V. a SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: PAČR, 2002. 150 s. ISBN 80-7251-104-1.

ĎURIC, L., et al. *Pedagogická psychologie*. 1.vyd. Praha: SPN, 1963. 202 s.

FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 255 s. ISBN 80-7178-367-6.

HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 168 s. ISBN 80-7178-198-3.

HOLÁ, L. *Mediace-způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.

HŮRKA, J. a PETRAS, M. *Hodnocení*. In České vězeňství. Praha: VS ČR, 2007. Ročník 15, č. 3. 40 s. ISSN 1213-9297.

KERN, H., et al. *Přehled psychologie*. 2.vyd. Praha: Portál, 2000. 296 s. ISBN 80-7178-426-5.

MATOUŠEK, O., et. al. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu, o činnosti výstupních oddělení. Praha: GR VS ČR, 2007. č. 23, 10 s.

MRAČEK, J., et al. *Speciální pedagogika*. Praha: SNV ČSR, 1985. 130 s.

NOVOTNÁ, M. a KREMLIČKOVÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. 1.vyd. Praha: SPN, 1997. 116 s. ISBN 80-95937-60-3.

PIPEKOVÁ, J., et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81.publ. Brno: Paido, 1998. 234 s. ISBN 80-85931-65-6.

Pracovní manuál Zastav se, zamysli se a změň se. Praha: GŘ VS ČR, 2005. 68 s.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. 328 s. ISBN 80-7178-579-2.

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. 65.publ. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie – II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. Pedagogická fakulta, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie – II. díl*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. Pedagogická fakulta, 2002. 83 s. ISBN 80-7083-680-6.

Úplné znění – Trestní předpisy. Zlín: Nakladatelství Jiří Motloch- Sagit, 2001, č 272., 256 s. ISBN 80-7208-241-8.

Úplné znění – Trestní předpisy. Zlín: Nakladatelství Jiří Motloch- Sagit, 2003, č 350., 298 s. ISBN 80-7208-328-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-214-9.

Výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby. *Práce s vězni*. [online]. 13.4.2001, poslední revize 13.4.2001 [cit.2008-03-14]. Dostupné z: <http://trestni2.juristic.cz/76188/CLANEK>

Vězeňský občasník. *Projekt Šance*. Most: o.s. Mosty – sociálně psychologické centrum, 2007. Č 1. 19 s.

Zákon o výkonu trestu č. 59/1965 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Interní materiál Věznice Jiřice, 1994. 18 s.

Zahraniční studijní pobyt. Praktické informace o systému vězeňství a činnosti probační služby ve Skotsku. Edinburgh, 2005.

7 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Podnět k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou ČR

Probační a mediační služba ČR

V případě potřeby pomoci při vyplňování údajů se obraťte na zaměstnance věznice

Podnět k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou ČR

Příprava podkladů pro možnost podmíněného propuštění (s uložením dohledu podle § 63/1 TZ, s uložením přiměřeného omezení a přiměřené povinnosti podle § 63/3 TZ)

Věznice: Datum:
Typ věznice: Kód vězně:

Jméno a příjmení:
Datum narození:
Adresa bydliště před výkonem trestu odnětí svobody:
Adresa bydliště po propuštění z výkonu trestu:

1. Pro jaký trestný čin jste v současné době ve výkonu trestu (podle jakého §)?

.....
.....
.....

Délka uloženého trestu: Výkon trestu mi končí dne:
Do jakého typu věznice jste byl/a odsouzen/a:
Podat žádost o podmíněné propuštění je možné k datu:

2. Byl/a jste již dříve trestán/a?

ANO

NE

podmíněně - kolikrát: TČ
nepodmíněně - kolikrát: TČ
jiné tresty - kolikrát: TČ

V případě, že jste již byl/a dříve ve vězení, byl/a jste v rámci výkonu tohoto trestu již někdy podmíněně propuštěn/a? ANO osvědčil/a jsem se neosvědčil/a jsem se
NE

3. Jste v současné době znovu trestně stíhán/a?

ANO §) Pro jaký trestný čin (podle jakého
NE

Probační a mediační služba ČR, 2003

4. Bylo Vám soudem vedle současného výkonu trestu odnětí svobody uloženo také ochrnné léčení (protialkoholní, protitoxikomatičké, sexuologické)? ANO NE

V případě, že ANO, označte formu léčby: AMBULANTNÍ ÚSTAVNÍ

Pokud ano, probíhala tato léčba během výkonu trestu odnětí svobody? ANO NE

5. Byly Vám uloženy další tresty, které máte vykonávat po podmíněném propuštění? ANO NE

zákaz pobytu - místo zákazu

pobytu:

zákaz činnosti - druh zakázané

činnosti:

peněžitý trest - jeho výše

6. Žádal/a jste v rámci současného výkonu trestu odnětí svobody již dříve o podmíněné propuštění? ANO NE

7. Označte osoby, se kterými jste byl/a během pobytu ve vězení v kontaktu?

a) personál věznice (doplňte osobu, se kterou jste byl/a během výkonu trestu v nejužším kontaktu)
.....
.....

b) jiná osoba (označte, popřípadě doplňte)
• sociální pracovník mimo věznici (uvedte jméno, příjmení a kontaktní adresu)

• zájmové sdružení občanů (uvedte adresu a název sdružení, se kterou jste byl/a v kontaktu)
.....

• někdo jiný (uvedte o koho se jedná, jméno, příjmení a
.....

kontakt)

8. Byl/a jste během výkonu trestu v kontaktu se svou rodinou?

ANO

pravidelně tj. za měsíc

nepravidelně tj.za rok

druh kontaktu (zatrhněte): dopisy návštěvy

NE

9. Na koho z Vaší rodiny se může zaměstnanec PMS s Vaším souhlasem obrátit se žádostí o dplnění informací k Vaší osobě, jež nastane v případě podmíněného propuštění? (uvedte, prosím, kontakt a uvedte o koho se jedná - např. matka, bratr, manželka, druh atd.)

1.

2.

Probační a mediační služba ČR, 2003

3.

10. Nakoho jiného (mimo vaší rodinu) se může zaměstnanec PMS s Vaším souhlasem obrátit se žádostí o doplnění informací k Vaší osobě a k situaci, jež nastane v případě Vašeho podmíněného úpropuštění ? (uvedte prosím jméno, příjmení, kontakt a uvedte o koho se jedná - např. zaměstnavatel, kurátor, přítel)

1.

2.

3.

11. Jaké kroky jste učinil/a v rámci své přípravy na podmíněné propuštění?

• v souvislosti se svým budoucím bydlením:

• v souvislosti se svým budoucím
zaměstnáním:

• v souvislosti se svým návratem do rodiny:

12. Jaké kroky jste učinil/a v souvislosti s náhradou škody poškozenému?

13. Jaké tři hlavní důvody Vás vedou k podání žádosti o podmíněné propuštění

1.
2.
3.

Probační a mediační služba ČR, 2003

Svým podpisem souhlasím s tím, aby zaměstnanec místně příslušného střediska PMS shromáždil informace týkající se mé osoby, rodinně, sociální a pracovní situace za účelem vypracování stanoviska střediska PMS k možnosti podmíněného propuštění. S tímto stanoviskem se budu moci seznámit a budu se moci k němu vyjádřit. Poté bude stanovisko připojeno k žádosti o podmíněné propuštění.

Jsem seznámen/a s tím, že zaměstnanec PMS je ze zákona (č. 257/2000 Sb. O PMS ČR) oprávněn nahlížet do trestního spisu soudu a spisové dokumentace věznice.

Tento podnět jsem vypracoval/a (zaškrtněte):

.....
samostatně

ve spolupráci s:

Podpis odsouzené/ho:

Tento podnět ke spolupráci se zasílá středisku PMS místně příslušnému dislokací věznice.

Stanovisko vychovatele:

Datum:

Vychovatel:

Podpis odsouzeného:

VYHODNOCENÍ PROGRAMU PRO ODSOUZENÉ

Klient programu

Datum vyplnění:

<i>Věk:</i>	
<i>Pohlaví:</i>	
<i>V případě, že vyplňuje klient, který není aktuálně ve VTOS Uvede: kolikrát ve VTOS / jak dlouho po výstupu z VTOS (popř. po PP)</i>	
<i>V případě, že vyplňuje klient, který je aktuálně ve VTOS Uvede: délka trestu / již vykonáno</i>	

1. Dodržování postupu	Hodnocení 1-5
a) Cvičení jsem správně pochopil(a), porozuměl(a) výkladu a zadání	

2. Akceptace stylu vedení programu	Hodnocení 1-5
a) Přijímal(a) jsem otázky s otevřeným koncem s cílem podpořit proces učení	
b) Naslouchání, reflexe a shrnutí	
c) Byl(a) jsem schopen (a) účinně oponovat názorům, které by podporovaly tr.činnost	
d) Empatie	

3. Skupinová práce	Hodnocení 1-5
a) Vyjadřoval (a) jsem se jasně, vhodný způsob vyjadřování	
b) Byl(a) jsem schopen(a) činností ve skupině	
4. Hodnocení programu klienty Styl práce trenérů:	Hodnocení 1-5
a) Jak trenéři reagovali na potřeby účastníka(ů)	
b) Jak přizpůsobili materiály tak, aby odpovídaly kultuře, etnickému složení, věku, sociálnímu prostředí a životním zkušenostem účastníka(ů)	

5. Hodnocení programu klienty Program	Hodnocení 1-5
a) Vhodnost programu (s ohledem na problematiku)	
b) Obsah programu (smysluplnost)	
c) Význam programu (smysluplnost pokračování)	

Hodnocení 1 – 5

1. Velmi nízká úroveň

4. Vysoká úroveň

2. Nízká úroveň

5. Velmi vysoká úroveň

3. Dobrá úroveň

1. Podstata a cíle programu

Pochopil(a) jsem:

Zcela bez problémů	S drobnými problémy	Částečně 50/50	S problémy	S výraznými problémy

Označte X správnou odpověď

2. Během jednotlivých sezení programu jsem pocítil(a) u sebe vývoj v oblasti myšlení, postojů a způsobu chování:

Jak se mi dařilo:

Zcela bez problémů	S drobnými problémy	Částečně 50/50	S problémy	S výraznými problémy

Označte X správnou odpověď

Uveďte příklady /+ - momenty během sezení/:

+	-

3. Míra zapojení; přístup k samotné činnosti ve skupině; interpersonální vztahy; schopnost spolupracovat a dodržet stanovená pravidla.

Jak se mi dařilo:

Zcela bez problémů	S drobnými problémy	Částečně 50/50	S problémy	S výraznými problémy

Označte X správnou odpověď

4. Jsem schopen(a) změn po absolvování tréninku zejména v oblasti alternativního myšlení ?

Jsem zcela	S drobnými problémy	Částečně 50/50	S problémy	Nejsem

Označte X správnou odpověď

Uveďte příklady /co jste byl(a) schopni přijmout za své; co nového jste se naučili; co jste schopni (y) sami aplikovat v osobním životě.../

5. Prognóza úspěšnosti tréninku; vyhodnocení účelnosti programu ve vztahu Vám

Jak Vám osobně přišel program úspěšný z Vašeho hlediska:

Zcela bez nedostatků	Drobné nedostatky	Částečně úspěšný 50/50	Nedostatky	Výrazné nedostatky

Označte X správnou odpověď

6. Dostal(a) jsem od trenérů programu nějaká doporučení pro další práci ?

ANO	NE

Označte X správnou odpověď

Pokud ano, tak jaká?

Uved'te příklady:

Chci ještě napsat:

Příloha č. 3 – Slavnostní ukončení programu „3Z“ a předávání certifikátu - foto

